

Zpracování ryb v rámci oděvního designu

Kateřina Svoboda

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Design oděvu

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina Svoboda**
Osobní číslo: **K20181**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design – Design oděvu**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Zpracování ryb v rámci oděvního designu**

Zásady pro vypracování

1. Teoretická část:

Prostudování a analýza materiálů a informací, obrazová příloha, vlastní závěry v minimálním textovém rozsahu 20–25 normostran. Práce je zaměřená na tradiční rybářství a zpracování ryb s přesahem do oděvního designu.

2. Praktická část:

Výtvarné zpracování a realizace finálních návrhů v počtu 5–7 modelů. Praktická část vychází z nabytých poznatků z teoretické části, které se uplatňují při tvorbě oděvní kolekce. Práce je doplněna o dokumentační fotografie z procesu tvorby, módní fotografie, popřípadě krátké promo video. Rozsah práce: minimálně 40 normostran. Formát A4. Práce bude odevzdána ve dvou stejnopisech v pevné vazbě (1 může být v kroužkové vazbě). Součástí odevzdané písemné práce bude i dodání elektronické verze bakalářské práce na Flash disku. Flash disk bude obsahovat taktéž samostatné fotografie v tiskové kvalitě z praktické části bakalářské práce. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 DPI, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BLAŽEK, Vladimír, NĚMEC, Jan a Josef HLADNÝ, ed. *Voda v České republice*. Praha: Pro Ministerstvo zemědělství vydal Consult, 2006, 253 s. ISBN 80-903482-1-1.
- JOHNSTON, Lucy, Marion KITE a Helen PERSSON. *19th-century: fashion in detail*. Revised and expanded edition. London: Thames & Hudson, 2016, 240 s. ISBN 978-0-500-29264-8.
- KUČERA, Jaroslav a Miroslav HULE. *Rybářství na Třeboňsku*. Praha: Jakura, 2009. ISBN 978-80-9038-625-9.
- MOSKVITCH, Katia. Forget leather, the future of fashion is all about fish skin: Top quality leather is scarce. Luxury brands are finding fishy alternatives. *Wired* [online]. Britain: Condé Nast Britain, 2022, 9. 9. 2018 [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://www.wired.co.uk/article/fish-leather-shirts-sustainability-leather-demand>
- VONDRUŠKOVÁ, Alena a Iva PROŠKOVÁ. *Textilní techniky – 4. část: Doprovodná publikace ke stejnojmenné videokazetě projektu Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice*. Strážnice: Ústav lidové kultury ve Strážnici, 2003. ISBN 80-86156-09-5.

Vedoucí bakalářské práce: **MgA. Lenka Mičolová**
Ateliér Design oděvu

Datum zadání bakalářské práce: **1. listopadu 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **19. května 2023**

L.S.

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

doc. MgA. Kristýna Petříčková, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne:

Jméno a příjmení studenta:

ABSTRAKT

Teoretická část práce se zabývá možnostmi využití odpadu spojeného s rybolovem. Materiály své uplatnění nachází ve výtvarném umění a různých odvětví designu, a to včetně módní sféry.

V praktické části jsou získané vědomosti využity v autorské kolekci. Tvarosloví modelů je inspirováno rybářským oděvem a stavem českých rybníků. Téma bakalářské práce se promítá do kolekce skrze zvolené materiály.

Klíčová slova: rybářství, rybolov, výšivka rybími šupinami, Econyl, rybí useň

ABSTRACT

theoretical part of the thesis deals with the possibilities of using waste associated with fishing. The materials find their application in the fine arts and various branches of design, including the fashion sphere.

In the practical part, the acquired knowledge is used in the author's collection. The morphology of the models is inspired by fishing clothing and the state of Czech ponds. The theme of the bachelor thesis is reflected in the collection through the chosen materials.

Keywords: fishing, fish scale embroidery, Econyl, fish leather

Děkuji MgA. Lence Mičlové za vedení bakalářské práce, za její cenné rady, ochotu a trpělivost.

Děkuji paní Jakobové, za odbornou pomoc při realizaci oděvní kolekce.

Děkuji Bc. Janě Řeřábkové za rozhovor a poskytnuté informace.

Děkuji Yauhenni Bisiukovi a dalším spolužákům, kteří mi byli oporou.

Děkuji celému týmu, který byl součástí fotografování.

Děkuji své rodině a blízkým.

Děkuji Adamovi.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RYBOLOV.....	11
1.1 DOPADY RYBOLOVU.....	11
1.2 ODPAD ZE ZPRACOVÁNÍ RYB	11
1.3 RYBOLOV A DESIGN.....	12
1.3.1 Židle Kelp.....	12
1.3.5 Šaty s rybími kostmi.....	15
2 RYBÍ KŮŽE.....	17
2.1 RYBÍ KŮŽE Z BIOLOGICKÉHO HLEDISKA	17
2.2 ZPRACOVÁNÍ KŮŽE.....	17
2.3 HISTORIE RYBÍ USNĚ	18
2.3.1 Kultura Hezhen	18
2.4 TYPY ČINĚNÍ.....	19
2.5 VLASTNOSTI.....	19
2.6 DRUHY RYBÍ USNĚ.....	20
2.7 VÝHODY A NEVÝHODY	20
2.7.1 Atlantic Leather.....	21
2.7.2 Ictyos	21
2.7.3 Alisam Product.....	22
2.7.4 Mermaid Leather	22
2.7.5 Nova Kaeru	22
2.7.6 Inversa	24
2.8 VYUŽITÍ RYBÍ USNĚ V DESIGNU A UMĚNÍ.....	24
2.8.1 Uggi lamps	26
3 ŠUPINY	27
3.1 STAVBA RYBÍCH ŠUPIN	27
3.2 VYUŽITÍ RYBÍCH ŠUPIN.....	27
3.3 BIO MATERIÁLY Z RYBÍCH ŠUPIN.....	28
3.3.1 Umorfil.....	28
3.4 VYUŽITÍ RYBÍCH ŠUPIN VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ A DESIGNU.....	29
4 VÝŠIVKA RYBÍMI ŠUPINAMI	31
4.1 PŮVOD VÝŠIVKY RYBÍMI ŠUPINAMI	31
4.2 HARPER’S BAZAAR	31
4.3 VÝŠIVKA RYBÍMI ŠUPINAMI V ČECHÁCH.....	32

4.4	BLATSKÝ ŽENSKÝ KROJ.....	32
4.4.1	Šupinová výšivka na kroji.....	33
4.5	ZPRACOVÁNÍ ŠUPIN.....	35
4.6	VÝŠIVKA V SOUČASNOSTI.....	37
4.6.1	Ludmila Dominová.....	37
4.6.2	SOŠ Třeboň.....	37
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
5	INSPIRACE.....	40
5.1	AKTUÁLNÍ STAV TŘEBOŇSKÝCH RYBNÍKŮ.....	40
5.2	RYBÁŘSKÝ ODĚV.....	41
5.2.1	Klobouk.....	42
5.2.2	Plášť.....	42
5.2.3	Obuv.....	43
5.3	RYBÁŘSKÉ UZLY.....	43
6	POUŽITÍ RYBÍCH ŠUPIN.....	45
6.1	PŘÍPRAVNÝ PROCES.....	45
6.2	VÝŠIVKA RYBÍ ŠUPINOU.....	46
7	POUŽITÉ MATERIÁLY.....	47
7.1	ÚPRAVA MATERIÁLŮ.....	48
7.1.1	Gravírování.....	48
7.1.2	Celoplošný tisk.....	49
8	MODELOVÁ ŘADA.....	51
8.1	MODEL Č. 1 – RYBÁŘ.....	52
8.2	MODEL Č. 2 – RYBNÍKÁŘ.....	52
8.3	MODEL Č. 3 – SÁDECKÝ.....	53
8.4	MODEL Č. 4 – RYBÁŘ PRODEJCE.....	55
8.5	MODEL Č. 5 – RYBÁŘSKÝ PLES.....	56
9	DOPLŇKY.....	57
10	FOTODOKUMENTACE.....	58
III	PROJEKTOVÁ ČÁST.....	69
	ZÁVĚR.....	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	75
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	76
	SEZNAM ZDROJŮ OBRÁZKŮ.....	77
	SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Teoretická část bakalářské práce se zaměřuje na využití odpadních částí ryb vzniklých během jejich zpracování. První kapitola této části obeznamuje o faktech a úskalí spojených s rybolovem. Ten zapříčiňuje negativní dopady na životní prostředí a způsobuje velké množství odpadu, jež nemá vždy další využití. Ať už to jsou vyřazené rybářské potřeby nebo vedlejší produkt při zpracování ryb potravinářským průmyslem. Takovýmto odpadem se považují například rybí kosti, kůže nebo šupiny. Tyto části nacházejí své uplatnění i ve výtvarném umění nebo designu.

Useň je jeden z úplně prvních člověkem používaných materiálů, který se hojně používá ve více odvětvích dodnes. Téměř nikoho ale nenapadne, že i rybí useň má potenciál a výhody, které hovězí useň postrádá. V této bakalářské práci jsou popsány její vlastnosti, zpracování i možnosti jejího využití ať už v užitém umění nebo v módní sféře.

Malé poloprůhledné kotoučky chránící tělo ryb jsou též velkým tématem této práce. Rybí šupiny jsou vedlejším produktem zpracování ryb. Způsobů, jak je využít je hned několik. Mezi ně patří i výšivka rybími šupinami, která se objevuje nejen jako ozdoba tradičního lidového oděvu.

Na odpad z ryb je nahlíženo z estetického i průmyslového, které našlo svůj úděl jako součást oděvu ať už v recyklované nebo surové podobě.

Praktická část vychází z poznatků z teoretické části, a to především skrze použité materiály. Znepokojivý stav treboňských rybníků, se stal jedním z hlavních témat oděvní kolekce. Dalším tématem jsou různé typy rybářského oděvu, jejichž forma je pro kolekci klíčová. Vzniklá oděvní řada se nesnaží být novou rybářskou uniformou, naopak si bere za cíl prvky rybářského oděvu dostat do světa módy a tyto dva světy propojit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RYBOLOV

Rybolov je jedním z nejstarších způsobů získávání potravy, a je proto neodmyslitelně spjatý s vývojem lidských kultur a civilizací.¹ Od primitivních způsobů, jako jsou například rybářské harpuny, se postupně přešlo k sofistikovanějším technikám lovu. Rybolov už dlouho není jen činnost pro jednotlivé rybáře a drobné rybářské vesničky, ale je dnes vysoce industrializovaným odvětvím průmyslu. Na rybářství závisí pro svou obživu velká část světové populace.² Rybářský průmysl na takovéto škále však bohužel vede k mnoha negativním jevům. Od známého vylovování moří, ohrožování vzácných druhů vyhynutím až po rybářské sítě tzv. „ghost nets“ nebo i české rybníkářství, rybolov způsobuje mnoho environmentálních problémů, jejichž řešení by mělo být věnováno více pozornosti.

1.1 Dopady rybolovu

Rybářské společnosti mají za vinu přibližně polovinu plastového znečištění moří a oceánů. Největším problémem se tudíž nestávají jednorázové přibory, obaly nebo plastová brčka, ale jsou jím právě rybářské sítě. Ty jsou záměrně nebo omylem zanechané v moři a ohrožují tak velké množství živočichů, které se do sítí mohou zamotat nebo se jimi udusit. Nejen sítě, ale i lana, FAD (zařízení na shromažďování ryb), dlouhé vlasce, rybářské plastové bedny a koše narušují vodní ekosystém a způsobují každoročně uhynutí nespočetně mořských savců, želv i ptáků. Odhaduje se, že až 30 % úbytku populací některých ryb je důsledkem vyřazeného rybářského vybavení.³

1.2 Odpad ze zpracování ryb

Zpracování ryb v rámci potravinářského průmyslu vytváří velké množství odpadu. Vyhazují se nevyužité části ryb a prošlé maso nevhodné ke konzumaci. Ročně se tak vyhodí až 300 milionů tun ryb, které se nestihnou zkonzumovat před vypršením záruční doby. Dopad na životní prostředí je často přehlížen, i přes fakt, že se jedná o významný zdroj skleníkových plynů, které během rozkladných procesů vznikají. Ve skutečnosti tento odpad tvoří 8 % všech emisí skleníkových plynů způsobených lidskou činností.⁴ Mezi rybí odpad se řadí drobné kousky masa, kůže, kosti, ploutve, vnitřnosti a šupiny. Část rybího odpadu se vrací zpět do moře, kde

¹ Historie rybářství. Dostupné z: <https://www.rybarskyrozcestnik.cz/historie-rybarstvi/>.

² OVERVIEW. Dostupné z: <https://www.worldwildlife.org/industries/sustainable-seafood>.

³ The Most Dangerous Single Source of Ocean Plastic No One Wants to Talk About. Dostupné z: <https://www.seashepherdglobal.org/latest-news/marine-debris-plastic-fishing-gear/>.

⁴ Food Loss and Waste in Fish Value Chains. Dostupné z: <https://www.fao.org/flw-in-fish-value-chains/resources/articles/climate-change-and-fish-loss-and-waste/en/>.

narušuje přirozené procesy a může vést až k ekologickým katastrofám. Během rozkladných procesů může docházet k přemnožení bakterií, které způsobují nepříjemný zápach a spotřebovávají kyslík ostatním organismům ve vodě.⁵ Z části je rybí odpad zpracováván na rybí moučku, která má své uplatnění v akvakulturách pro krmení ryb. Dále se zbytky ryb hojně využívají pro výrobu hnojiv, jsou totiž velmi bohaté na dusík a fosfor.⁶ Využití mají zbytky ryb i při výrobě léků a doplňků stravy.⁷

1.3 Rybolov a design

V posledních několika desetiletích se klade čím dál tím větší důraz na využití obnovitelných zdrojů, upcycling a šetrnost k životnímu prostředí v mnoha odvětvích průmyslu. Dnes proto existuje mnoho designérů, kteří se ve své práci zaměřují na využití odpadních částí ryb a odpadu z rybářského průmyslu. Tyto materiály jsou cenově dostupné a jejich spotřeba má přidanou hodnotu pro udržitelně smýšlející spotřebitele. Následující odstavce se budou věnovat příkladům využití těchto materiálů v odvětví designu.

1.3.1 Židle Kelp

Stockholmské kreativní studio Interesting Times Gang dostalo za úkol vytvořit designové židle pro restauraci Black Mikl Sushi. Vstupním materiálem se staly rybářské sítě, které zůstávají na dně moří neboli „sítě duchů“. Tvoří spolu se stoupající teplotou oceánů hrozbu pro chaluho­vé lesy, které pohlcují velké množství oxidu uhličitého a jsou potravou a domovem mnoha živočichů jako jsou například lachtani nebo delfini. Židle Kelp je vytvořená metodou 3D tisku, kde je vstupním materiálem použita dřevitá buničina s nylonem získaným z rybářských sítí. Výhodou materiálu je i udržitelnost, protože jej lze rozemlít a využít znovu. Židle jsou chaluhami i vizuálně inspirované, zelená barva připomíná tmavě zelené chaluho­vé lesy.⁸

⁵ Ocean Disposal of Fish Wastes. Dostupné z: <https://www.epa.gov/ocean-dumping/ocean-disposal-fish-wastes>.

⁶ Turning fish waste into fertiliser. Dostupné z: <https://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/1469742/>.

⁷ *Fish Waste: From Problem to Valuable Resource* [online]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7923225/>.

⁸ FURNITURE MADE FROM RECYCLED FISHNETS BRINGS AWARENESS TO KELP FORESTS' ERADICATION. Dostupné z: <https://www.yankodesign.com/2022/04/28/furniture-made-from-recycled-fishnets-brings-awareness-to-kelp-forests-eradication/>.

Obrázek 1 židle Kelp

1.3.2 Econyl

Materiál z regenerovaného nylonu vstoupil na trh v roce 2011. Econyl je jedním z registrovaných materiálů společnosti Aquafil. Tento materiál v současnosti využívají přední módní značky jako je Prada, Burberry nebo i Adidas a další.⁹ Aquafil je italská společnost, která využívá syntetický odpad a rybářské sítě, které pak regeneruje do nové nylonové příze, která je stejně kvalitní jako nylon nerecyklovaný. Systém regenerace zahrnuje 6 kroků, které tvoří uzavřený cyklus, při kterém vznikne méně odpadu a spotřebuje se méně vody než u výroby běžného nylonu. Při výrobě klasického nylonu se produkuje velké množství oxidu dusného, který je až 10 x silnější skleníkový plyn než oxid uhličitý. Navíc nylon není biologicky odbouratelný a odhaduje se že až 40 % plastového odpadu v oceánech tvoří nylon. Avšak Econyl má stále své nevýhody a to, že jde o syntetický materiál, který při praní uvolňuje mikroplasty. Proto je vhodné materiál použít na věci, které nevyžadují časté praní jako např. plavky nebo boty.¹⁰

⁹ ECONYL JAKO NOVÁ GENERACE MEZI UDRŽITELNÝMI MATERIÁLY. Dostupné z: <https://designavenue.cz/ceska-moda/econyl-jako-nova-generace-mezi-udrzitelnymi-materialy/>.

¹⁰ Material Guide: How Sustainable Is ECONYL?. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1mgqhY30Wyij-ngtei4q6RilwEJrU_H2C/edit.

1.3.3 Hračky z rybích kostí

Produktová designerka Róshildur Jónsdóttir vytvořila minimalistickou stavebnici s názvem Skepnusköpun z rybích kostí. Autorka se zajímá o živočišný odpad, a to zejména o rohy a kosti. Začala experimentovat s kostmi různých zvířat, přičemž rybí kosti ji přišly vizuálně nejzajímavější. Vyzkoušela rybí kosti vyvařit, nabarvit a slepit dohromady. To ji přivedlo na nápad stavebnice. Náročná část procesu je čištění kostí od zbytku masa ryb, kvůli které stoupá i cena produktu. Autorka upozorňuje, že běžné plastové hračky se dětem brzy omrzí, a přispívají tak k tvorbě zbytečného plastového odpadu. Autorka doufá, že tato iniciativa se rozšíří do povědomí, a že se naučíme si vytvářet své vlastní výrobky z lokálních zdrojů, kterých nebude tolik, ale za to k nim budeme mít hlubší vztah.¹¹

Obrázek 2 Stavebnice z rybích kostí

1.3.4 Talíře Fish & Chips

Carly Breame, absolventka školy Central Saint Martins, přišla na způsob využití zbytků tradiční anglické kuchyně. Pomocí škrobu získaného z bramborových slupek a zbytků ryb

¹¹ The Icelandic "Lego" is made from fish bones. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/icelandic-lego-made-fish-bones>.

vytváří keramiku do lokální restaurace Angela's of Magate. Restaurace nabízí tříchodové menu, ke kterému autorka vytvořila unikátní talíře, které jsou spjaté s konkrétním jídlem. Předkrm je složen z vína a mořských plodů. Talíře pro tento chod proto obsahují schránky měkkýšů. Pro glazování autorka využívá rozemleté sklo z láhve od vína. Jako hlavní chod je podáván tradiční anglický pokrm „Fish and chips“, talíř je vytvořen z popela z rybích kostí a jako ochranná vrstva zde slouží glazura z bramborového škrobu ze slupek brambor. Použití zbytků je pouze doplňující. Na keramiku je stále využívána hrnčířská hlína, která je se zmíněnými surovinami směšovaná.¹²

1.3.5 Šaty s rybími kostmi

Estetiku rybích kostí využila ve své tvorbě i umělkyně Cynthia Gibson, která shromáždila 20 000 lososích obratlů, které aplikovala na šaty. V obratlích zůstávají díry po míše, a tudíž se s nimi mohlo pracovat jako s korálky. Kostí jsou dostupný a levný materiál, který má velký potenciál. Inspirací pro tento projekt je móda 20. let, kdy se podobného efektu dosahovalo pomocí perel. Umělkyně každou jednu obratel vyčistila, obrousila a vybělila a poté je navlékala na nit jako běžné korálky. Tento organický materiál má však své výhody i nevýhody, i přes svůj působivý vzhled se autorce nepodařilo zbavit rybího zápachu. Ten se však prý postupem času vytrácí.¹³

¹² Carly Breame turns seaside town's leftover fish and chips into plates. Dostupné z: <https://www.dezeen.com/2022/08/01/carly-breame-seaside-town-leftover-fish-chips-into-plates-design/>.

¹³ IKENBERG, Tamara. Sitka artist designs slinky dress from 20,000 salmon bones.

Obrázek 3 šaty z rybích kostí

2 RYBÍ KŮŽE

2.1 Rybí kůže z biologického hlediska

Těla ryb jsou kryta kůží, která se skládá z pokožky a škáry. Pokožka obsahuje slizové žlázy, které produkují sliz. Tato vrstva slizu je neustále obnovována, udržuje kůži kluzkou a chrání ji před plísněmi a bakteriemi. Současně rybě poskytuje vhodný povrch pro život pod hladinou vody. Tloušťka kůže je proměnlivá, nejmohutnější je na místech, kde potřebuje být ryba nejvíce chráněná, například v oblasti břicha. Nejtenčí kůže je v oblasti skřelí, párového orgánu, který kryje žábry ryb. Ve škáře jsou upevněny šupiny v tzv. šupinových pochvách.¹⁴

2.2 Zpracování kůže

Zpracování kůže patří k nejstarším řemeslům lidstva. Useň je jeden z úplně prvních využívaných materiálů, který se využíval například na první primitivní obuv, různé domácí potřeby a oděv. Mezi vlastnosti kůže patří robustnost, odolnost, prodyšnost. Také je známá pro tvarovou stálost, pružnost, vyrovnávání teploty a absorpci vlhkosti. Zpracování kůže probíhá chemickými i fyzickými operacemi, které se dělí na tři skupiny – příprava, činění a úprava.¹⁵ Prvním krokem je námok, kdy se kůže ponoří do vody. Tento krok se u čerstvé kůže vynechává. Poté následuje mýdření tzn. odstraňování zbytků svaloviny, vazů a blán. Dále následuje loužení a odchlupení. Při tomto kroku se kůže ponoří do zásaditého roztoku, který reaguje a zbavuje tak kůži chlupů a někdy i vrchní vrstvy kůže tzv. dermis. Po tomto kroku se kůže musí neutralizovat a upravit její pH z předchozí operace. Mořením se odstraňují všechny buněčné zbytky kromě kolagenových vláken. Tento krok kůži změkčuje. Poté následuje činění kůže, které sráží kolagenová vlákna tak, aby se vzájemně propojovala, ale byla v nerozpustném stavu. Mezi nejčastěji využívané činidlo patří síran chromitý. Celosvětová produkce kůže je z 80 - 85 % činěná touto chemikálií, i přesto že je vysoce nebezpečná pro životní prostředí. Při manipulaci se síranem chromitým je nutné používat ochranné oblečení a chránit své dechové ústrojí. Mezi rizika spojená s touto chemikálií patří zvýšený výskyt rakoviny, respirační potíže a různá onemocnění kůže.¹⁶ Mezi největší výhody patří krátká doba činění, která se může pohybovat v řádu několika hodin až po tři dny. Výsledná useň je modrozelená, nasakuje vodu,

¹⁴ DVOŘÁK, Petr. *Anatomie a fyziologie ryb*.

¹⁵ Péče o výrobek - Čištění. Dostupné z: <https://www.valmio.cz/a/pece-o-vyrobek-cistení>.

¹⁶ BUDOU KOŽENÉ BOTY KONEČNĚ ZDRAVOTNĚ NEZÁVADNÉ? EU ZAKÁŽE PRODEJ KŮŽE S ŠESTIVAZNÝM CHROMEM. Dostupné z: <https://nazemi.cz/budou-kozene-boty-konecne-zdravotne-nezavadne-eu-zakaze-prodej-kuze-s-sestivaznym-chromem/>.

a tudíž se snadno barví. Další možnou variantou je činění tríslovinou. Ta se získává výluhem kůry stromu. Výsledná useň je hnědá, těžká, nepropouští vodu a doba činění se pohybuje od 6 - 9 týdnů.¹⁷ Mezi další činidla se řadí i pryskyřice, rybí tuk, soli hliníku nebo různé aldehydy.¹⁸ Po vyčinění se kůže mastí, aby byla více odolná, měkká a též to pomáhá k jemnějšímu vzhledu. Posledním krokem je měkčení a sušení kůže při kterém je zapotřebí kůži mechanicky změkčovat.¹⁹

2.3 Historie rybí usně

Využití rybí usně pro obuv nebo oděv je známé tisíce let. Počátky sahají až ke starověkému Egyptu. Zmínky se objevují i u severoamerických indiánů, kdy se obuv z rybí usně vycpávala slámou, ale díky své lehkosti a voděodolné vlastnosti našla uplatnění při výrobě svrchního oblečení. V Evropě rybí useň využívaly hlavně severské země. Na Islandu má používání tohoto typu usně tradici již od osídlení v 9. století.²⁰ Řemeslo zpracování rybí kůže sem bylo importováno ze Skandinávie. Tradice se zde držela až do konce 20. století, kdy byla nahrazená továrně vyráběnou gumovou obuví. V 18. století se kůže začala používat jako luxusní materiál pro čalounění, potahy lahvíček na parfémy, pudřenek a dalších dekorativních předmětů.²¹

V 19. století se useň z mořských živočichů objevuje na obuvi. Oblíbenou se stává především pro svůj exotický vzhled, který je šupinami vytvářen.²² Rejnočí usní se potahovaly různé dekorační předměty jako například truhličky, dalekohledy nebo nábytek. Dnes je tato useň využívána na luxusní zboží, a to především na opasky a obuv. Vyznačuje perlovitou strukturou a poznávací značkou je světlý kosočtverec, který vzniká obroušením v daném místě usně.²³

2.3.1 Kultura Hezhen

Mezi jedno z nejvýznamnějších území, kde byla rybí useň v minulosti ve velkém měřítku využívána je severovýchodní Čína. Zde u řeky Amur žije populace lidí zvaná Hezhen, také zvaných Nanai. Této skupině lidí se také přezdívá „Kmen rybí kůže“ pro jejich dlouholetou

¹⁷ Pravá kůže. Dostupné z: <https://www.glamourcabaret.cz/materialy/prava-kuze>.

¹⁸ Podle způsobu činění. Dostupné z: <http://www.skolatextilu.cz/elearning/59/textilni-terminologie-zboziznalstvi/kuze-a-kozesiny/Podle-zpusobu-cineni.html>.

¹⁹ Pravá kůže. Dostupné z: <https://www.glamourcabaret.cz/materialy/prava-kuze>.

²⁰ *BUILDING ON NORDIC CRAFTSMANSHIP AND TRADITION* [online]. Dostupné z: <https://nordicfishleather.com/history/>.

²¹ *Fish Leather: The Unsung Hero of the Leather Industry* [online]. Dostupné z: <https://createlab.nosakhari.com/fish-leather-industry/>.

²² Kniha s mořským hadem

²³ Fish leather. Dostupné z: https://www.leather-dictionary.com/index.php/Fish_leather#Stingray_leather.

tradiční využití rybí kůže pro jejich tradiční oděv.²⁴ V této lokaci se objevuje přes 70 druhů ryb, ale na oděv je využívá pouze 10 z nich. Mezi nejběžnější patří losos, kapr nebo jeseter. Na jeden jejich tradiční oděv je zapotřebí zhruba 50 ryb. Příprava usně podle jejich tradice zabere měsíc práce. Měkkčení kůže se provádí pomocí primitivního stroje s dřevěným ozubením. Tradičně se pro sešívání rybích usní používal tygří kost jako jehla a jako nit posloužila jelení šlacha. Dnes se již pro výrobu tradičního oděvu využívají běžné prostředky jako je bavlněná nit a kovová jehla. Ruční šití oděvu zabere zhruba 20 dní. Dnes již tradiční postupy znají jen poslední zástupci tohoto kmene.²⁵

2.4 Typy činění

Ve 20. stol. se objevuje činění pomocí hliníku nebo chromu, ale mezi tradiční metody patří například činění tukem nebo močí. Tříslovinové činění je ekologický způsob, jak zpracovat kůži ryb na kvalitní a trvanlivý výrobek. Činidlem se stávají výtažky z dřevěné kůry. Tento způsob trvá zhruba 4-5 týdnů. Zkrácení této doby je možné, ale je to na úkor kvality kůže.²⁶ Ruční metodou zpracování rybí kůže se zabývá studio Nienke Hoogvliet. Během procesu používají běžně dostupné látky jako je přírodní detergent, žloutek a olivový olej.²⁷

2.5 Vlastnosti

Rybí useň má poměrně malý povrch a pro svou nízkou popularitu není nejdostupnější usní na trhu. Velikost se odvíjí od druhu ryby, ze které kůže pochází. Mezi nejmenší požívané rybí usně se řadí kapři a okouní, které mají šupinovou strukturu a jsou měkké a tenké. Mezi největší se řadí useň z ryby arapaimy nebo ze sumce. Tyto usně bývají tužší, ale záleží na typu zpracování. Obecně platí, že je rybí useň pevnější než dobytčí useň stejné tloušťky. Struktura rybí kůže se totiž liší uspořádáním kolagenových vláken. Vlákná jsou zde vedena příčně na rozdíl od hovězí kůže, kde jsou vlákna kolagenu vedena rovnoběžně. Pevnost lososí kůže dosahuje až 90 newtonů v tahu. Mezi další vlastnosti rybí usně patří nízká hmotnost, pružnost, odolnost a prodyšnost. Povrch je tvořený různými strukturami, které se odvíjí od druhu ryb a procesu

²⁴ HEZHEN: THEIR HISTORY, FISH, RELIGION AND DYING LANGUAGE. Dostupné z: <https://factsanddetails.com/china/cat5/sub88/entry-4362.html>.

²⁵ Traditional fish-skin clothing of China's 'mermaid' Hezhen people may hook global fashion. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=4wi3f1DFsfA&ab_channel=SouthChinaMorningPost.

²⁶ Traditional fish-skin clothing of China's 'mermaid' Hezhen people may hook global fashion. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=4wi3f1DFsfA&ab_channel=SouthChinaMorningPost.

²⁷ HOGVLIET, Nienke. *Fish Leather*.

zpracování. Podle metody zpracování se odvíjí i měkkost, vodoodpudivost, tloušťka materiálu a omak vnitřní části usně.

2.6 Druhy rybí usně

Druhů ryb, které byly někdy někým zpracované je nespočet. Některé jsou velmi měkké a poddajné jako například useň z kapra nebo tresky. Mezi běžně dostupné patří i losos, okoun, tilápie, rejnok, platýs, sumec nebo vlkouš. Useň z jesetera připomíná vzhledem dřevo nebo korek. Zajímavý efekt tvoří i useň z úhoře, která je hladká a středem vede plastická jizva. Tato useň je používána na exkluzivní nábytek, obuv nebo kabelky. Kůže žraloka je pokrytá mikroskopickými šupinami, ale zato má výraznou vrásčitou strukturu. Tato useň má své využití v obuvnictví, jako alternativa brusného papíru nebo je využívána jako blána do bubnů. Stále více populární se stává useň z arapaimy, též známé pod názvem pirarucú. Useň z této ryby má velkou plochu, protože arapaima patří mezi největší sladkovodní ryby. Na rozdíl od sumce nebo žraloka má velmi velké a výrazné šupiny, jež vytváří unikátní vzhled.²⁸

2.7 Výhody a nevýhody

Mezi výhody rybí kůže je možné zařadit fakt, že se jedná o vedlejší produkt rybářského průmyslu, a tudíž je jejím využitím zamezeno plýtvání přírodními zdroji. Díky šetrnému zpracování je plně rozložitelná a proces není škodlivý pro životní prostředí ani pro zdraví člověka. Díky absenci srsti se zde neprovádí krok mízdření, u kterého se běžně uvolňuje vysoce hořlavý a toxický plyn sirovodík. Šupiny z ryb se odstraňují mechanicky, a to buď ručně nebo strojově. Rybolov na rozdíl od chovu dobytka nezpůsobuje odlesňování krajiny, ani nespotřebovává velké množství energie, které je s chovem spjaté.²⁹ Další výhodou usně je její exotický vzhled, jsou sice dražší než klasické hovězí, ale levnější než krokodýlí nebo hadí. Díky jejich vzhledu by se mohlo snížit procento nelegálně lovených druhů zvířat, jejichž useň je využívána na luxusní zboží. Mezi nevýhody se řadí převážně malý výsledný povrch, tudíž je zde nutnost spájení kusů, aby se velké plochy docílilo. To je časově i finančně náročnější. Další nevýhodou je horší dostupnost tohoto materiálu na trhu.³⁰ Rybí useň v současnosti představuje méně než 1 % celkového světového odběru usní. Rostoucí produkci rybí usně podporuje

²⁸ Fish leather. Dostupné z: https://www.leather-dictionary.com/index.php/Fish_leather#Stingray_leather.

²⁹ *Fish Leather: The Unsung Hero of the Leather Industry* [online]. Dostupné z: <https://createlab.nosakhari.com/fish-leather-industry/>.

³⁰ Fish Leather Market. Dostupné z: <https://straitresearch.com/report/fish-leather-market>.

Organizace pro výživu a zemědělství (FAO), která chce tímto docílit i zvýšení příjmů rybářských komunit po celém světě. Lidé v současnosti konzumují 3x více ryb a mořských plodů než před 50 lety. Ročně se vyloví až 50 milionů tun ryb. Rybí kůži však zpracovává jen několik koželužen po celém světě.³¹

2.7.1 Atlantic Leather

Mezi největší producenty rybí usně patří islandská koželužna Atlantic Leather. Firma funguje od roku 1994 a ještě v roce 2019 byla jedinou koželužnou v Evropě. Mezi nejběžnější druhy ryb, které zde zpracovávají patří losos, okoun, treska nebo vlkouš. Délka zpracování se pohybuje mezi 3 – 4 týdny. Firma zaměstnává 19 pracovníků, kteří vyčiní 10 000 kůží měsíčně, což se rovná zhruba jedné tuně kůží. Provoz koželužny je zajištěný geotermální energií, která je na Islandu velmi rozšířená. Odpadní vodu z procesu dokáží recyklovat až 9x po sobě, zároveň použitá barviva nejsou škodlivá pro životní prostředí. Tyto faktory dělají koželužnu mimořádně ekologickou. Jejich materiál odebírají přední módní domy jako je například Jimmy Choo, Dior, Prada nebo Ferragamo.³²

2.7.2 Ictyos

Dalším evropským producentem rybích usní je koželužna Ictyos, která sídlí v Lyonu ve Francii. Společnost funguje od roku 2019, a materiál získávají z lyonských sushi restaurací. Jedna restaurace byla zvyklá vyhazovat okolo 60 kusů rybích kůží týdně. V současnosti jsou tyto kůže vyzvedávané a posléze zpracováváné firmou Ictyos. Od dob svého působení přetvořila přes 20 tun kůží, které by jinak končili na skládkách. Samotná Francie však vyhodí ročně přes 200 tisíc tun rybího odpadu bez žádného dalšího využití. Společnost se snaží být co nejvíce šetrná k životnímu prostředí. Zbytky masa, které vznikají očištěním kůže na začátku procesu posílá firma další společnosti, která je dále zpracovává jako hnojivo. Látky, které jsou během zpracování zapotřebí jsou zde využíváné opakovaně, a společnost tak nevytváří další odpad. Stejně jako Atlantic Leather činí kůži tříslovinou, Ictyos ji získává ze zeleniny, která přirozeně obsahuje polyfenoly. Ty zajišťují pevnost hotové usně a dopomáhají k lepší vaznosti pigmentu. Useň se zde barví směsí syntetických a přírodních barviv. Ochranný film nanášený sprejem obsahuje pryskyřici a přírodní oleje.³³

³¹ *Meet the fish leather pioneers* [online]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-47806892>.

³² *Meet the fish leather pioneers* [online]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-47806892>.

³³ Making a shoe horn with fish leather | Ictyos tannery. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=E6H8dzAg44Q>.

2.7.3 Alisam Product

V Africe se zpracováním rybí usně věnuje společnost Alisam Product. Sídlí ve městě Kisumu poblíž Viktoriina jezera. Zde je rybolov velmi rozšířeným průmyslem a ročně zde vzniká zhruba 150 000 tun rybího odpadu. Koželužna je v provozu od roku 2012 a zabývá se pouze zpracováním rybí kůže, stejně jako předchozí dvě společnosti. Zaměstnaní jsou zde obyvatelé z chudinských čtvrtí, kterým společnost nabídla pracovní pozici. Látku pro činění získávají z místních surovin, a to převážně z papáji a avokáda. Celý proces včetně čištění i změkčování je zde prováděn ručně. I tato koželužna se snaží být co nejvíce ekologická a neznečišťovat životní prostředí. Z rybí usně se přímo v koželužně vytváří i produkty, jako jsou například čepice, kabelky, obuv, peněženky i vesty, a to vše finančně dostupné i pro místní obyvatele.³⁴

2.7.4 Mermaid Leather

Koželužna v Esperance v Austrálii funguje déle než 25 let. Ročně vyprodukuje více než 10 000 kusů rybí usně, která by jinak skončila na skládce. Zpracovávají převážně druhy ryb, které se loví v této oblasti. Patří mezi ně například chňapal královský nebo růžový, ale také různé druhy žraloků. Jejich useň odebírá řada místních návrhářů, kteří ji použili například i na bikiny nebo spodní prádlo. Jejich materiál se objevoval i na módní a dostihové události Melbourne Cup. Zaměstnancům Mermaid Leather zabralo několik let, než přišli na správný postup zpracování rybí usně. Šupiny, které jsou při zpracování kůže vedlejším produktem distribuuje firma jako ekologickou formu party konfet nebo jako materiál pro výrobu filtrů.³⁵

2.7.5 Nova Kaeru

Mezi další koželužny se zaměřením na zpracování rybí kůže patří Nova Kaeru se sídlem v Riu de Janeiru, v Brazílii. Stejně jako u předchozích společností se i tato firma zabývá zpracováním kůží, jakožto vedlejšího produktu z potravinářského průmyslu. Koželužna se zaměřuje na zpracování kůže z arapaimy velké, která má svůj původ právě v Amazonii. Její lov i ochrana je zásadní pro tisíce domorodých rodin. Využití kůže přispívá k ochraně druhu a zvýšení příjmů domorodého a pobřežního obyvatelstva. Udržitelné rybářské postupy přispěly k nárůstu přirozené rybí populace. Ty jsou kontrolovány Brazílským institutem pro životní prostředí

³⁴ V Keni se z rybí kůže vyrábějí módní předměty. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/v-keni-se-z-rybi-kuze-vyrabeji-modni-predmety?fbclid=IwAR3vpoUppEWSFhOg4bcMJQ88yYmf11ZE08rYqSA8bUvSwADxZmNHM1ELc>.

³⁵ *Esperance fish skins destined for scrap heap transformed into 'Mermaid Leather'* [online].

a obnovitelné přírodní zdroje (IBAMA). Během svého 15letého působení dosáhli 100% ekologické výroby díky snížení uhlíkové stopy a opětovaně využívané vody. Svě zaměření rozšířili o veganskou alternativu kůže, u které jsou vstupním zdrojem lokální rostliny. Svě produkty společnost exportuje do 30 zemí světa.³⁶ Useň z arapaimy se objevuje i v kolekci FW22 od značky Rick Owens nebo u brazilské módní značky Osklen.

Obrázek 4 Rick Owens FW22

³⁶ NOVA KAERU. Dostupné z: <https://www.globalgreen.solutions/nova-kaeru>.

2.7.6 Inversa

Na pobřeží Floridy má své sídlo koželužna Inversa. Ta se zaměřuje na činění pouze jednoho druhu ryby, a to perutýna ohnivého. Tato ryba má svůj původ v Tichém a Indickém oceánu. V Atlantském oceánu a mexickém zálivu je považována za invazivní druh, který zde nemá žádného predátora. Bez zásahu predátorů se populace jedovatých perutýnů ohnivých zvětšuje. Z pobřeží se pak vytrácí rozmanitost jiných druhů ryb a toto má negativní dopad na korálové útesy. Místní potápěč a zakladatel společnosti Aarav Chavda si bere za cíl popularizovat lov perutýnů a tím ochranu vodní diverzity na tomto místě. Useň z této ryby se využívá na doplňky jako jsou různé kabelky, peněženky nebo opasky.³⁷

2.8 Využití rybí usně v designu a umění

Použití rybí kůže láká umělce a designéry po celém světě. Ať už jde o tradici, experimentální a konceptuální umění, interiérové doplňky nebo o módu. Designéři a umělci, kteří s tímto materiálem pracují se často snaží upozornit na plýtvání přírodními zdroji nebo na jeho estetiku a potenciál. Mezi takové patří například islandská umělkyně Vivian Ross-Smith, která z tresčích usní vytvořila tapisérii a další dekorační předměty. Součástí vystavované expozice byly i workshopy na téma moře a jeho zdroje.³⁸ Konceptuální studio Nienke Hoogvliet se zabývá mořskými zdroji a jejich využití v interiéru několik let. Mezi jejich největší projekty patří „Re-sea me“, kde se zabývají plastovým odpadem v oceánech, ale také využitím udržitelných zdrojů, které moře nabízí. V rámci tohoto projektu vznikl koberec z rybářské sítě posítý malými kousky rybí usně nebo interiérová stolička, jejíž sedátko je z usně lososa.³⁹ Značka Daughter of Jón se zaobírá využitím rybí usně na každodenní doplňky. Zakladatelka značky Hedi Jónsdóttir se snaží ukázat, že je rybí useň stejně, ne-li více, vhodným materiálem na kabelky než ostatní usně.⁴⁰ Rybí useň v roce 2002 využil i John Galliano nebo byla součástí experimentálních běžeckých tenisek od značky Nike.⁴¹

³⁷ Fish leather is here, it's sustainable – and it's made from invasive species to boot. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2022/jun/12/fish-leather-lionfish-sustainable-invasive-species>.

³⁸ Utomhus. Dostupné z: <https://www.vivianrosssmith.com/new-page>.

³⁹ Kniha Nienke Hoogvliet

⁴⁰ HOGVLIET, Nienke. *Fish Leather*.

⁴¹ *Forget leather, the future of fashion is all about fish skin* [online]. Dostupné z: <https://www.wired.co.uk/article/fish-leather-shirts-sustainability-leather-demand>.

Obrázek 5 kolekce John Galliano v roce 2002

2.8.1 Uggi lamps

Příkladem využití rybího odpadu se stala i světla Uggi lamps od designérek Fanney Antonsdóttir a Dögg Guðmundsdóttir. Světla pochází z tresek a islandský název „Uggi“ znamená v překladu „rybí ploutev“. Dílo odkazuje na islandskou tradici sušení celých ryb. Ty se zavěšují na dřevěnou konstrukci a suší se větrem. Tento způsob uchování ryb se od dob osídlení nezměnil a v některých částech ostrova se praktikuje dodnes. Touto metodou sušené ryby byly dlouhou dobu důležitým vývozním artiklem a do současnosti jsou významnou islandskou pochoutkou. Umělkyně se inspirovaly metodou a tvarem a do tradičně sušené ryby nainstalovaly světla. Tato interiérová dekorace byla vystavovaná v Dánsku, Francii, Německu i ve Spojených státech amerických a jsou i součástí vybavení několika restaurací a interiérů.⁴²

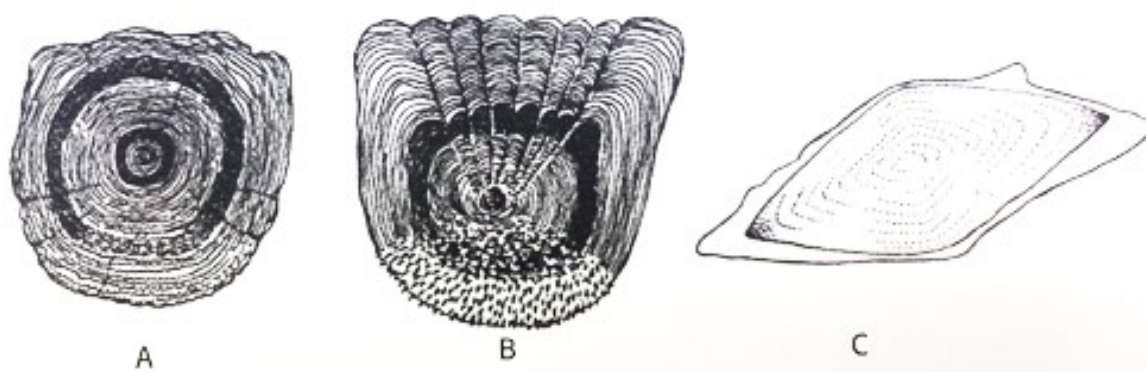

Obrázek 6 světla Uggi

3 ŠUPINY

3.1 Stavba rybích šupin

Biologická stavba šupiny je tvořena z větší části organickými látkami a zbytek je tvořen minerály. Podle typu se rozdělují na cykloidní (A), ktenoidní (B) a ganoidní (C) viz obrázek. První typ šupin se objevuje u většiny našich ryb, a to například u čeledi kaprovitých. Ktenoidní typ šupin se vyskytuje převážně u čeledi okounovitých a vyznačují se drobnými trny, které jsou viditelné pouhým okem. Šupiny se zvětšují s věkem ryby a jsou tvořené prstenci, z kterých lze vyčíst stáří ryby a rychlost růstu v daném období života.⁴³ Tmavší prstence se tvoří v zimním období, jsou zpravidla užší, protože ryba pomaleji rostla vlivem zimy, přijímané potravy a nedostatkem světla. Světlé prstence jsou z teplého období, z dob lepších životních podmínek.⁴⁴ Uspořádání šupin na těle ryby není náhodné, souvisí s rozmístěním svalového ústrojí navazující na jednotlivé obratle. Struktura, vzhled i uspořádání šupin jsou specifické faktory pro každou rybu a dopomáhají tak při klasifikaci druhové příslušnosti.⁴⁵

Obrázek 7 rozdělení šupin

3.2 Využití rybích šupin

Akvakultura ročně vyprodukuje 2 tuny rybích šupin, které jsou součástí odpadu. V tomto počtu můžou způsobovat závažné i enviromentální problémy. Nejsou nejen vedlejším produktem potravinářského průmyslu, ale i koželužen, kde jsou šupiny z kůže mechanicky odstraňované a

⁴³ DVOŘÁK, Petr. *Anatomie a fyziologie ryb*.

⁴⁴ Co víme o kožním ústrojí?. Dostupné z: <https://www.akvarista.cz/web/clanky/tisk/?id=130>.

⁴⁵ DVOŘÁK, Petr. *Anatomie a fyziologie ryb*.

mnohdy vyhozené jako odpad. V současnosti se zkoumají výhody, které by uplatnění rybích šupin mohlo přinést. Mezi nejčastější využití patří výroba kolagenu, krmiv pro zvířata, hnojiv, kosmetiky anebo jako zdroj pro výrobu bio materiálů.⁴⁶

3.3 Bio materiály z rybích šupin

Mezi jeden z těchto bio materiálů lze zařadit MarinaTex, který vzniká recyklací odpadu z rybího průmyslu jako je rybí kůže nebo šupiny. Ten má potenciál se stát novou kompostovatelnou alternativou jednorázových plastů jako jsou jednorázové sáčky nebo obaly pro balené jídlo. Jeho rozklad trvá 4-6 týdnů a jeho výroba je energeticky nenáročná. Mořská rybářská společnost Spojeného království Velké Británie a Severního Irska uvedla, že ročně vznikne až 500 tisíc tun rybího odpadu, přičemž z jedné jediné atlantské tresky lze vyprodukovat 1 400 sáčku z MarinaTexu.⁴⁷ Dalším bio materiálem, který využívá potenciálu rybích šupin je Scalite. Rybí šupiny přirozeně obsahují velké množství přírodních polymerů a minerálních prvků. Tyto suroviny jsou extrahované a výsledkem je prášek, který kvalitou odpovídá kameni. Na výrobu Scalitu nejsou zapotřebí žádné chemikálie a pro svůj vstupní zdroj ho lze označit za udržitelný a ekologický materiál. Prášek se posléze stlačuje a tvaruje do obkladových panelů a má své uplatnění v interiérovém designu.⁴⁸

3.3.1 Umorfil

Zpracování a využití rybích šupin se objevuje taktéž u oděvnictví. Společnost Camangi měsíčně odebírá zhruba 20 tun šupin od potravinářského průmyslu na Taiwanu. Převážně se jedná o šupiny chanose stříbřitého, který je v této lokalitě populárním druhem ryby. Společnost extrahuje z šupin kolagen, jež je třeba pro výrobu materiálu s názvem Umorfil. K výrobě je zapotřebí šupiny vyčistit a umýt, poté je vysušit a rozemlít. Kolagen z šupin se enzymaticky štěpí na jednotlivé aminokyseliny. S použitím dalších látek a chemických procesů vznikají příze Umorfil, jež se kombinují například s celulózou. Tato kombinace je plně biologicky rozložitelná. Výsledný materiál má pozitivní vlastnosti na pleť, kterou vyživuje díky kolagenové bílkovině. Je antistatický, neutralizuje zápach a v létě disponuje chladivými účinky. Další možnou kombinací je spojení umorfilu s nylonem, polyesterem nebo bavlnou. Umorfil je

⁴⁶ SAFRONOVA, Tatiana Safronova. *Inorganic Powders Prepared from Fish Scales*.

⁴⁷ Fish scale bioplastic wins UK James Dyson Award for student design. Dostupné z: <https://www.dezeen.com/2019/09/24/fish-scale-bioplastic-marinatex-uk-james-dyson-award-student-design/>.

⁴⁸ RCA Product Design Student Invents Stone-Like Material Made from Fish Scales. Dostupné z: <https://www.core77.com/posts/109025/RCA-Product-Design-Student-Invents-Stone-Like-Material-Made-from-Fish-Scales>.

díky vstupním zdrojům a minimální potřebě nebezpečných chemikálií zařazen mezi výrazně ekologicky šetrné materiály společností LVMH.⁴⁹

3.4 Využití rybích šupin ve výtvarném umění a designu

Rybí šupiny nejsou rozšířeným materiálem, který by byl v tomto odvětví ve velkém měřítku využíván. Umělce a designéry může odrazovat sliz a zápach po rybině, který na šupinách zůstává, pokud se předem dobře neočistí. Existují experimentální projekty, které se zabývají estetickým potenciálem tohoto materiálu. Jedním z nich jsou šperky od Suthisa Muangsin z Thajska, která šupiny obarvila, vrstvila a kombinovala s mosazí.⁵⁰ Spirituálně založené projekty vznikají pod sdružením Prvního národu v Yukonu v Kanadě. Podle původních obyvatel Ameriky bylo celkové zužitkování zvířat samozřejmostí. Rybími šupinami zdobili různé dekorační i duchovní předměty. Dnes sdružení o tradicích původních obyvatel vzdělává dál, ale v moderním provedení. Jedním z nich je barvení šupin na pestrobarevné odstíny a nalepování na papír a jiné podkladové materiály.⁵¹ Za kladné vlastnosti u šupin lze považovat jejich lesk, nízkou hmotnost a pružnost. Tyto faktory byly klíčové i pro výšivku rybími šupinami, která se začala objevovat koncem 19. století po celém světě. Toto řemeslo se stalo populární u nemajetných žen, které se nenechaly odradit rybím zápachem. Šupinami se zdobilo vše od závěsů, stínidel, polštářů, šál, broží až po kabelky. Některé exempláře pochází z Anglie, Francie, západní Indie, Barbadosu, Austrálie, Nového Zélandu, ale i ze Spojených států amerických.⁵²

⁴⁹ Sustainable Textiles Online New Product Launch - UMORFIL. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=g1O_WwIbnYc&ab_channel=%E7%B4%A1%E6%8B%93%E6%9C%83TaiwanTextileFederation-TEPP.

⁵⁰ Rising RMUTT Product Designer Creates Jewelry Made with Fish Scales. Dostupné z: <https://www.eng.rmutt.ac.th/rising-rmutt-product-designer-creates-jewelry-made-with-fish-scales/>.

⁵¹ HAGER, Nancy. Fish Scale Art.

⁵² GILDAY, Erin. *Sew Fishy*.

Obrázek 8 Příklad výtvarného využití šupin

4 VÝŠIVKA RYBÍMI ŠUPINAMI

4.1 Původ výšivky rybími šupinami

Za vlastnosti šupin, které se staly klíčovými pro výtvarnou tvorbu, lze považovat jejich lesk, nízkou hmotnost, pružnost a především dostupnost. Tyto faktory se staly důležitými pro zrod výšivky rybími šupinami. První dohledatelné zmínky je možné nalézt v německém časopisu *Journal des Luxus und der Mode* z roku 1820. Ten popisuje nový trend, a to hedvábné šátky pošívané touto technikou. Ženy je měly nosit na ozdobu uvázané na předloktí, nebo připevněné na pásku.⁵³

4.2 Harper's Bazaar

O šupinách ve výšivce je možné se dočíst i v časopise *Harper's Bazaar* z roku 1886 ve Velké Británii. Zde autor článku zmiňuje, že poprvé techniku viděl před nemocnicí, kde žena prodávala šupinami zdobené různé předměty ve prospěch raněných.⁵⁴ Součástí anglického článku jsou i experimenty přípravy šupin pro výšivku od samotného autora. Prvně udává, že při máčení šupin přidal do studené vody také čpavek, jedlou sodu a ocet, ale ukázalo se, že takto ošetřené šupiny nejsou tak pružné, jako když se použije pouze mýdlová voda. Autor uvádí, že šupiny nejprve sušil jen mezi listy nepotištěných novin, ale při procesu se zkroutily. Je tedy nezbytné, aby se zatížily knihami a rozložily po celé ploše, tak aby se nedotýkaly. Dále doporučuje po vylisování šupiny proděrovat špendlíkem nebo jehlou v místě, kde mají být pak našívány k podkladovému materiálu, aby se zjednodušila pozdější manipulace. Mezi nejvhodnější podklady patří samet, aksamit nebo plyš. Satén je příliš lesklý a šupiny na něm tolik nevyčníknou jako na matném materiálu s vlasem. Díky geografické poloze Anglie se využívaly šupiny ze sladkovodních, ale i z mořských ryb. V článku jsou zmíněny například pražma královská, placka pomořanská, okoun, pstruh, karas nebo kapr.

V magazínu se objevuje i postup při tvoření květu, který vzniká skládáním rybích šupin na sebe. Uplatňuje se zde technika navlhčených prstů, díky kterým se vylisované šupiny formují jen po okrajích, což vytváří vlnitý okraj imitující okvětní listy. Tvarované šupiny uschnou v požadované deformaci. Článek popisuje návod, jak šupiny obarvit za použití barev na velikonoční vajíčka. Obarvenými šupinami se vyšívaly barevné květy karafiátů, růží nebo macešek. Oblíbenými motivy se staly i motýli a kolibříci. Návrh výšivky se nejprve předkreslil

⁵³ PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla*.

⁵⁴ Fish scales.

na podkladový materiál, ale pouze slabě a nezacházelo se do větších detailů. Šupiny lze fixovat k materiálu korálky, ale ty se nošením mohou opotřebovat. Autor udává, že je nejlepší upevňovat šupiny francouzskými uzly s využitím nití s kovovým vláknem.⁵⁵

4.3 Výšivka rybími šupinami v Čechách

Vyšívání rybími šupinami se v průběhu 19. století dostalo i na české území. Některé zdroje uvádějí, že šlo o import z Itálie⁵⁶, některé tvrdí, že se do jižních Čech dostala z Vídně.⁵⁷ V obou případech je zřejmé, že nešlo o produkt domácích tradic. Dostupnost šupin je v jižních Čechách nadmíru mimořádná díky vysokému počtu chovných rybníků.⁵⁸ Těch bylo v minulosti vybudováno přes 500, ze kterých se do současnosti udrželo 300.⁵⁹ Osídlování Třeboňska sahá až do 9. století, kde se prvním rybníkům nazývalo stavy. Jejich účel byl spíše protipovodňový, nebo sloužily jako zdroj vody pro místní populaci a dobytek.⁶⁰ První písemné zmínky o rybnících sloužících pro chov ryb jsou z 11. století. O chovu kapra je psáno již v roce 1034 v Kosmově kronice. Chov kapra byl důležitý hlavně pro kláštery, kterým rybníky zprvu patřily, neboť právě tato ryba se stala důležitým postním jídlem.⁶¹ V 15. a 16. století se na Třeboňsku budují velké chovné rybníky a rybníční soustavy. Mezi nejdůležitější jména třeboňského rybníkářství patří Štěpánek Netolický, který se zasloužil o stavbu Zlaté stoky nebo Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan.⁶² Rybníky se staly nedílnou součástí života místních obyvatel, neboť i výšivka rybími šupinami se poprvé objevila na tradičním lidovém oděvu – blatenským kroji.

4.4 Blatský ženský kroj

Blatský, nebo také blaťácký, kroj byl až do konce 19. století používán v oblasti jihočeských Blat. Tento etnografický region sahá od Soběslavi, Jindřichova Hradce, Třeboně až po Hlubokou nad Vltavou. Název Blata pravděpodobně pochází z faktu, že je oblast plná rašelinišť a mokřadů. Krajina zde byla vždy úrodná, a zámožnost a blahobyt místních lidí se projevil i do

⁵⁵ Fish scales.

⁵⁶ PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla*.

⁵⁷ Jana Řeřábková, *rozhovor*, Třeboň, 3. 3. 2023, [osobní rozhovor] viz. příloha 2

⁵⁸ BLAŽEK, Vladimír. *Voda v České republice*.

⁵⁹ RYBNÍKY V JIŽNÍCH ČECHÁCH [online]. Dostupné z: <https://www.infocesko.cz/content/jizni-cechy-prirodni-zajimavosti-vodni-plochy-rybniky-v-jiznich-cechach.aspx>.

⁶⁰ HULE, Miroslav a Jaroslav KUČERA. *Rybáři na Třeboňsku*.

⁶¹ RYBNÍKY V JIŽNÍCH ČECHÁCH [online]. Dostupné z: <https://www.infocesko.cz/content/jizni-cechy-prirodni-zajimavosti-vodni-plochy-rybniky-v-jiznich-cechach.aspx>.

⁶² Třeboňský kapr. Dostupné z: <http://www.ceskykapr.cz/kapri-z-trebone>.

zdobnosti blatenského kroje.⁶³ Nejcharakterističtějším prvkem kroje je bohaté vyšívání. Nejstarší vyšívky jsou tvořené červenou nebo zlatavě hnědou hedvábnou nití, později se začaly objevovat vyšívky z bílého hedvábí doplněné o zlaté a stříbrné penízky nebo skleněné korálky. Vlasy dívek byly rozdělené uprostřed pěšinkou a vzadu svázané do copu. Přes čelo se nosily černou sametovou stuhu též zvanou jako „vínek“ nebo na Blatensku i „šmuk“. Ta byla bohatě zdobená korálky, penízky a jádrovou kovovou nití. Na tělo oblékaly „tenčiči“, košili z jemné bavlněné látky s naškrobenými rukávy. Krátký živůtek býval tmavé barvy zdobený květinovou vyšívkou a stříbrnou krajkou. Ten později vyměnila šněrovačka s šůsky. Sukně se šily z polovlněných látek zvaných „šerky“. Ty měly též zpravidla tmavou barevnost. Mezi nejčastější odstíny patřily tmavá modrá a zelená, černá, ale i chrpově modrá. Na sukni byla našitá „barborka“, široká stuha s květinovým vzorem, a na sukni se do pasu přivazoval bohatě vyšíváný „fěrtoch“. Šlo o zástěrku, která mohla být široká až 180 cm, ale postupem času se zužovala na 120 cm. Kolem krku nosily zámožnější ženy na šňůrce navlečené granáty nebo skleněné korálky, které byly často doplněné o dukáty, toлары nebo zlatý křížek. Punčochy byly tmavé barvy nebo červené. Kroj vdané ženy se od dívčího nelišil až na zdobený kabátek zvaný „špenzr“. Kolem krku si žena uvazovala trojcípý šátek tzv. „kosičku“. Vdaná žena si vlasy zahalovala plátěným čepcem, přes který se uvazoval vínek, tvořený barborkou. Ten byl nejčastěji zdoben vzorem tří růží, do kterých se vkládala zrcadélka, jež symbolizovala blatenské rybníky. Nejvýznamnějším prvkem blatského kroje jsou čtvercové pleny, které ovíjely svobodné i vdané ženy kolem hlavy. Rozměr jedné strany se pohyboval kolem 180–200 cm. Zadní cíp byl zdobený vyšívkou a nad čelem byla plena škrobená nebo podložená tuhým papírem.⁶⁴

4.4.1 Šupinová vyšívka na kroji

Poprvé se vyšívka s rybími šupinami objevuje v oblasti Třeboňska na zástěrkách dívek i žen. Později se technika rozšířila na celá Blata a vyšívkou se začaly zdobit i šněrovačky, čelenky i střevíce. Rybí šupiny byly dostupné a nejvíce se uplatnily u chudších vyšívaček, které je zvolily namísto flitrů.⁶⁵ Na blatenském kroji se šupiny objevují od poloviny 19. století, kde se v poslední vývojové fázi tradičního lidového oděvu našívají s penízky na fěrtochy, pleny a šněrovačky. Fěrtochy mají touto dobou podobu úzké barevné hedvábné zástěrky. Toto období

⁶³ LEGO, František. Kroj a Vyšívání Lidové Na Blatech.

⁶⁴ PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla*.

⁶⁵ PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla*.

je pro blatenský kroj nazývané také úpadkové, neboť šlo už o tzv. poloměstskou verzi, kdy se kroj ještě víc zdobil zlatou nití a barevnými flitry. Koncem 19. století byl blatenský kroj odložen, ale výšivka rybími šupinami se zachovala. Zdobily se jimi běžné dámské oděvy, límce, polštářky, kabelky, ale i dekorační obrazy. Technikou se dekorovalo až do 2. světové války.⁶⁶

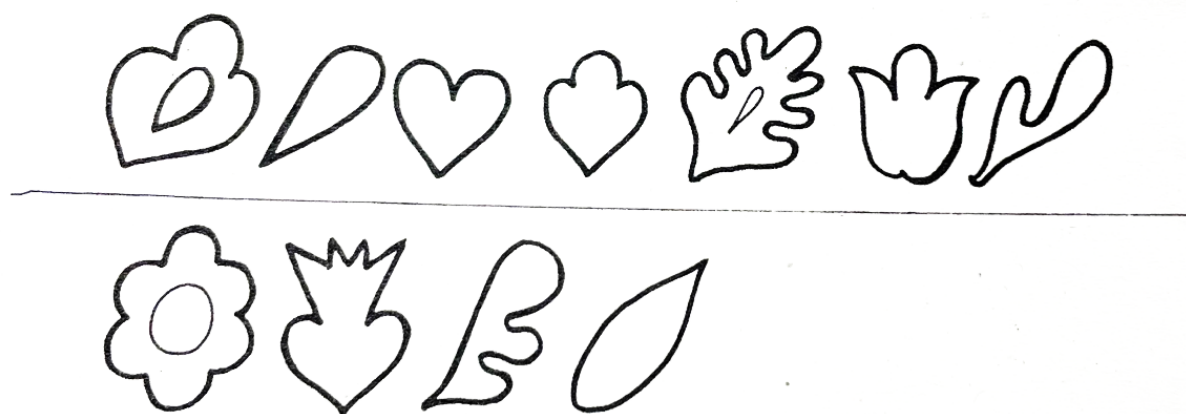

Obrázek 9 ukázka fěrtochu pošíitého šupinami

⁶⁶ PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla*.

4.5 Zpracování šupin

Příprava kapřích šupin pro následné vyšívání je poměrně náročná. Kapří šupiny se proplachují každý den po dobu jednoho týdne ve slabém louhu, čisté nebo mýdlové vodě tak, aby se zbavily nečistot a pachu. Následně se ze šupin pomocí kartáčku a mýdla odstraní rybí sliz.⁶⁷ Původně se na tužení šupin využívala pasta na boty. Dále je možné šupiny namáčet do uvařeného bramborového škrobu, aby dostaly perleťový lesk. Poté se šupiny rozloží vedle sebe na plátno a nechají se uschnout. Suché šupiny jsou zkroucené a musí se vyžehlit žehličkou. Druhá varianta popisuje, že je zapotřebí šupiny sušit a lisovat zároveň, tudíž zaschnou v rovném tvaru. Šupiny se posléze nůžkami stříhají do různých tvarů, které se odvíjejí od motivu výšivky.⁶⁸ Šupina se přiloží k líci podkladového materiálu a z rubu se perforuje jehlou. Drobný korálek libovolné barvy fixuje šupinu z vrchu a taktéž slouží jako ozdoba doplňující výšivku. Šupiny jsou velmi trvanlivé, nelámou se a nemění barvu. I přesto že jde o živočišný materiál jsou mimořádně odolné a zůstávají v původním stavu i po 100 letech.

Obrázek 10 příklady vystřihovaných tvarů šupin

⁶⁷ *Textilní techniky 4. část.*

⁶⁸ Saténová zástěra. Dostupné z:

[https://www.esbirky.cz/predmet/149970?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A\[%22%5Cu0161upiny%22\]%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22p ath%22%3A%22eJyLrIbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDd QWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmyr6myq6mhYWpCZV6kGFEgtsi1KzUktS8xLTIWqjQUAmicu Bw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=9&fbclid=IwAR2l47xoJwF4YWb0gzOvLpoLymONPMN0XIXTgWEMWK MNVvayyDwWJUOB2ls.](https://www.esbirky.cz/predmet/149970?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A[%22%5Cu0161upiny%22]%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22p ath%22%3A%22eJyLrIbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDd QWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmyr6myq6mhYWpCZV6kGFEgtsi1KzUktS8xLTIWqjQUAmicu Bw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=9&fbclid=IwAR2l47xoJwF4YWb0gzOvLpoLymONPMN0XIXTgWEMWK MNVvayyDwWJUOB2ls.)

4.6 Výšivka v současnosti

4.6.1 Ludmila Dominová

Ludmila Dominová se k technice dostala přes časopis Jihočeská pravda. V roce 1970 zde vyšel článek o Anně Příbylové, údajně poslední vyšivačce z Třeboně. Postupu přípravy šupin, který byl v článku popsán, se drží dodnes. Pracuje s šupinami různých druhů ryb. Zkoušela pracovat například se štičími nebo candátími. U tohoto typu šupin tradiční postup nepraktikuje, neboť jde o velice drobné šupiny, které kartáčkem očistit nelze. Tyto šupiny se ani neškrobí a používají se na velmi drobné ornamenty. Běžně pracuje s kapřími a dekorativnějšími okouními šupinami. Paní Dominová má v osobním vlastnictví různé dochované předměty, které jsou touto technikou zdobeny. Výšivku je zvyklá aplikovat na různé typy kabelek, peněženky a zrcátka. Zároveň je členkou Spolku přátel Velikonoc v Rakousku, kde touto technikou zdobí i velikonoční vajíčka. V Zimě je zvyklá vyšívat šupinami obrazy s betlémskou tematikou.⁷¹ Paní Dominová je společně s Miluší Bubelovou a paní Zikmundovou z Nemanic posledními aktivními provozovatelkami této tradiční techniky. Paní Dominová však pořádá několikrát do roka kurzy, kde s chutí tuto techniku předává dál.⁷²

4.6.2 SOŠ Třeboň

Nejmladší generací, která se touto technikou zabývá jsou studenti oděvního návrhářství na Obchodní akademii, střední odborné školy a středním odborném učilišti v Třeboni. Pod vedením paní učitelky Jany Řeřábkové vytváří oděvní kolekce, kde je tato výšivka použitá v současné módě. Poprvé výšivkou z rybích šupin ozdobily v roce 2010 šaty pro finalistku České miss. V roce 2012 se v rámci školy vytvořila kolekce šatů s touto výšivkou, kde jsou jako podklad použité tmavé odstíny sametu. Šupiny na zvolené textilii vynikají a jsou doplněny ornamenty vyšité řetízkovým stehem stříbrnou nití. Dále jsou šupiny našité i na denimovou kolekci, která usiluje o současnost a nositelnost. Zde se již studenti odpoutali od tradičních florálních ornamentů a šupiny jsou našívány v minimalistických sloupcích a řádcích, popřípadě lemují linie oděvu. Paní Řeřábková se se studenty nebojí experimentovat a přicházet na další možné způsoby využití rybích šupin, a to buď změnou procesu přípravy, vystříhanými tvary či způsobem přichycení na podkladový materiál. Šupiny lze podkládat kousky saténu,

⁷¹ Paní Dominová, *rozhovor*, Hluboká nad Vltavou, 26. 1. 2023, [osobní rozhovor] viz. příloha 1

⁷² PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla*.

experimentovat s velikostí korálku nebo s barvou vyšívací nitě. Studenti se též pokoušeli našít šupiny pomocí šicího stroje, ale tlakem a počtem perforací se ohýbaly a lámaly.⁷³

Obrázek 11 živůtek šatů pro Miss 2010

⁷³ Jana Řeřábková, *rozhovor*, Třeboň, 3. 3. 2023, [osobní rozhovor] viz. příloha 2

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 INSPIRACE

První inspirací pro oděvní kolekci se stala právě výšivka rybími šupinami. To zahrnovalo bádání po původu techniky, experimentování s procesem přípravy i našíváním, ale také rozhovory s nadšenci, kteří se této technice věnují několik let. Rybí šupina se stala základem kolekce, čím více informací se objevovalo, tím více se jevila jako správná cesta, kterou se vydat. Šupina prozradí celý průběh života ryby. Pomocí letokruhů, které na šupině vznikají, lze určit její věk, období blahobytu i nepříznivých podmínek. Z šupiny se dá i vyčíst co životě překonala za nebezpečí, ale i jakým způsobem byla po vylovení šupin zbavena.

Obrázek 12 moodboard z vlastních fotografií

5.1 Aktuální stav třeboňských rybníků

Jihočeské rybníky, které jsou součástí CHKO Třeboňsko, nejsou zdaleka v tak dobrém stavu, v jakém by mohly být, kdyby nebylo hlavní prioritou získat z nich maximum ryb na prodej. Probíhá zde intenzivní velkochov, který má za příčinu zelené zbarvení vody. Velké množství kaprů potřebuje velké množství živin. Proto se rybníky hnojí, což narušuje přirozenou rovnováhu vodního ekosystému. Hnojení a nadbytek ryb stejného druhu přispívá k negativním jevům jako je vodní květ (lidskému zdraví nebezpečné přemnožení řas) nebo znečištění odtékající vody. V nejhorším případě dochází k hynutí ryb. Špatná kvalita vody způsobuje

i úbytek vodního ptactva, neboť ti jsou závislí na kvalitě vody a rozmanitosti potravy v rybníce.⁷⁴

Jednou z možností, jak situaci zlepšit, je snížení osádky kaprů a nasazení dalších druhů pro zvýšení biodiverzity vodního ekosystému. Příkladem udržitelného rybníkářství je experimentální rybník Rod, kde je velká diverzita živočichů. Voda je v rybníku čistá, i přes fakt, že do něj přitéká špinavá. Průhlednost vody je zde zhruba 1,5 metru u ostatních rybníků je to často pouze 30 cm a v horším případě i 10 cm. Dalším ukazatelem zdravého prostředí, jsou i ptáci, kteří hnízdí na rybníce Rod, jde až o polovinu celkové populace vodního ptactva na Třeboňsku. Na území CHKO Třeboňsko platí přísná legislativa, ale ta se ve většině případů nerespektuje. Pomohly by finanční dotace pro udržitelný způsob hospodaření a přísnější kontroly kvality vody, která se podepisuje i na kvalitě rybiho masa.⁷⁵

„I just use fashion as an excuse to talk about politics. Because I'm a fashion designer, it gives me a voice, which is really good.“ – Vivien Westwood

Kolekce i bere za cíl, na tento aktuální stav jihočeských rybníků upozornit. Experti, kteří se touto přírodní katastrofou zabývají, se shodují, že je téma zapotřebí dostat do povědomí společnosti. Někteří rybníkáři nevnímají stav třeboňských rybníků nijak negativně a tvrdí, že přikrmování kaprů se dělá již dlouho a žádné přírodní katastrofy to nezpůsobuje.⁷⁶ Důkazem, že se jedná o opak, je úbytek až vyhynutí některých vodních ptáků a obojživelníků, kteří zde již nemají vhodné podmínky pro život.⁷⁷

5.2 Rybářský oděv

Úbor rybáře se liší podle specializace a zaměření. Nejdůležitějším faktorem je ochrana před vlivem nepříznivých podmínek. V chladnějším počasí mívají rybáři oděv vrstvený, to zahrnuje buďto košili, nebo termo oblečení. Pro zahřátí si rybáři oblékají mikinu nebo svetr. Ten je nejvhodnější zvolit z vlněného materiálu, který má vynikající vlastnost hřejivosti i v mokřém stavu. U krku bývá zapínaný na krátké zdrhovadlo, díky němuž může být límec svetr

⁷⁴ NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka. Chlívěk pro kapří prasátka a voda zamořená hnojem. To je realita rybníků, říká biolog. V hrachové kaši kapři lapají po dechu.

⁷⁵ NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka. Chlívěk pro kapří prasátka a voda zamořená hnojem. To je realita rybníků, říká biolog. V hrachové kaši kapři lapají po dechu.

⁷⁶ PŠENIČKA, JIŘÍ. Z českých rybníků se staly kapříny. Vyživují je i mrvou a kompostem.

⁷⁷ NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka. Chlívěk pro kapří prasátka a voda zamořená hnojem. To je realita rybníků, říká biolog. V hrachové kaši kapři lapají po dechu.

i položený.⁷⁸ K rybářskému oděvu neodmyslitelně patří i rybářská vesta, která je charakteristická pro své velké množství kapes. Ty jsou zapotřebí pro všechno rybářské náčiní a nezbytnosti. Bývá ušitá ze syntetického nebo bavlněného materiálu, který může být doplněný i síťkou, která slouží jako ventilace a pokud dojde k namočení, tak rychleji schne.⁷⁹ Rybáři, kteří nepracují v blízkosti vody jsou zvyklí nosit pracovní oblečení též zvané „montérky“. Ty jsou uzpůsobené pro manuální práci díky množstvím kapes a zesíleným částem náchylných k oděru. Ruce rybáři chrání rukavice, které mohou být pogumované z vnitřní strany. Ty se uplatňují například při zpracování ryb nebo údržbě. Speciální rukavici na vylovování dravých druhů ryb nosí rybáři upevněnou u pasu. Chrání rybáře před poraněním a má snadné použití díky magnetům, které se rozpojí, když rybář dlaní zatáhne směrem dolů.⁸⁰

5.2.1 Klobouk

Každý rybář musí vlastnit klobouk. Dokonce platí pravidlo, že když si ho rybář na výlov rybníku nevezme, tak musí pořídit láhev alkoholu pro ostatní. Typický rybářský klobouk je podobný tomu mysliveckému, avšak liší se odznakem ryby, který je na klobouku přichycený. Tento typ klobouku je nejčastěji vyrobený z plstěné králičí srsti.⁸¹ Další varianty rybářských klobouků jsou určené pro sport nebo nepřízeň počasí. Mohou být prodloužené v zadní části, aby chránily krk před sluncem nebo deštěm. Vyrábí se buďto z bavlny nebo ze syntetického materiálu, který může být i pogumovaný. Charakteristická je pro rybářský klobouk regulace velikosti obvodu kolem hlavy a šňůrka pro fixaci klobouku pod krkem.⁸²

5.2.2 Plášť

Nepromokavý pláš nebo také pláštěnka či „pršák“ je důležitým oděvním kusem rybáře s jakýmkoliv zaměřením. Ať už jde o hobby rybáře, pracovníka na sádkách nebo asistenta při výlovu rybníka, nepromokavá svrchní část je vždy zapotřebí, aby ochránila spodní vrstvy

⁷⁸ Svetr Graff z polaru se zipem vel. XL. Dostupné z: <https://www.ryby-bzenec.cz/svetr-graff-z-polaru-se-zipem-vel-xl-00005434.html>.

⁷⁹ Leeda rybářská vesta Profil Fly Vest, vel. XXL. Dostupné z: <https://www.sumcari.cz/Leeda-rybarska-vesta-Profil-Fly-Vest-vel-XXL-d67469.htm#detail-anchor-description>.

⁸⁰ Delphin Vylovovací rukavice Hazard. Dostupné z: <https://www.chytopust.cz/Rukavice/Delphin-Vylovovaci-rukavice-Hazard>.

⁸¹ Hunting and fishing hat. Dostupné z: <https://www.tonak.cz/product/detail/myslivelycky-a-rybarsky-klobouk/>.

⁸² Rybářský klobouk nepromokavý - černý. Dostupné z: <https://www.rco-fishing.cz/eshop/mdl/product/rybarsky-klobouk-nepromokavy--->

cerny?vid=13109&utm_source=heureka.cz&utm_medium=heureka&utm_campaign=heureka.

oděvu. Zpravidla je dlouhá pod kolena z nepromokavého materiálu nejčastěji tmavě zelené barvy. Průkrčník je ukončen kapucí a rukávy jsou dlouhé a prostorné pro volnost pohybu.⁸³

5.2.3 Obuv

Nejtypičtějším poznávacím znamením bývají u rybářů holínky. Ty mohou být z různých materiálů a podle zaměření se mění i jejich výška. Běžné holínky po kolena bývají využívané rybáři téměř vždy, kdy se práce pohybuje kolem vody. Jejich vyšší verze jsou zvané „lováky“ nebo také tříslové holínky. Ty jsou vysoké nad kolena a jsou vhodné do hlubší vody. Kombinují se často s gumovou zástěrou, aby se zamezilo vniku vody do bot. Přichycují se pomocí popruhů s přezkami k pásku v pase. Mohou být celé z gumy nebo jen částečně a doplněné neoprenem.⁸⁴ Brodící holínky nebo také „prsačky“ jsou přizpůsobené pro práci v hluboké vodě. Mohou být vysoké po pás nebo až po hrud'. Vyrábí se buďto z přírodního kaučuku, neoprenu nebo PVC.⁸⁵

5.3 Rybářské uzly

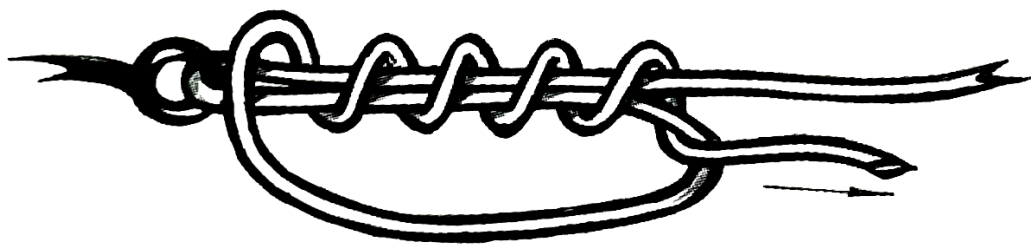
Existuje několik typů speciálních rybářských uzlů, které se rozdělují podle konkrétní potřeby uživatele. Rybářských uzlů je nespočet, některé se hodí na spojení vlasce a háčku nebo obratlíku. Jiné na spojení kamenového vlasce se šokovým návazcem a jiné na navázání umělé mušky. Mezi nejčastější patří uzly „Rapala“, „Grinner“ nebo „bezuzlový“ uzel. Pro rybáře jsou podstatné pro lov a špatně uvázaný uzel může způsobit přetržení vlasce.⁸⁶ Praktická část této práce nahlíží na uzle z estetického hlediska. Uzly, které jsou využívány pro spojení dvou vlasců jsou zde použité pro spojení dvou lan. Jde především o typ uzlu zvaný „Albright“, který je použit na součástech doplňků. Uzel Grinner se objevuje též na doplňcích, kde slouží k připojení lana ke karabině. Tento uzel je mimořádně pevný a nabízí možnost regulace délky.

⁸³ Pláštěnka RAIN RS. Dostupné z: <https://www.banner-lov.cz/cz/katalog-vyrobku/rybarska-straz-uniformy/plastenska-rain-rs-4759>.

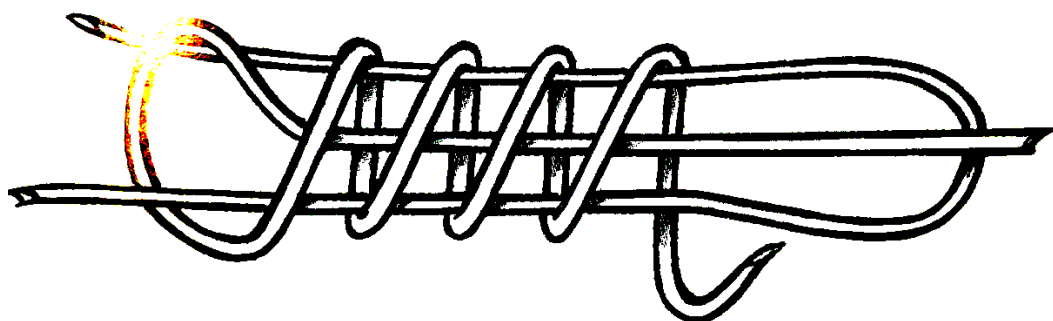
⁸⁴ Brodící Holínky DAM Fighter Pro+ Hip Neoprene Wader Cleated Sole. Dostupné z: <https://www.tropicfishing.cz/brodici-holinky-dam-fighter-pro-hip-neoprene-wader-cleated-sole/>.

⁸⁵ HRP TIGAR PRSAČKY RYBÁŘSKÉ HOLÍNKY [online]. Dostupné z: <https://www.septa.cz/rybarske/hrp-tigar-prsacky-rybarske-holinky/>.

⁸⁶ BODEN, Ben. *Rybářské uzly*.

Obrázek 13 uzel Grinner

Obrázek 14 uzel Albright

6 POUŽITÍ RYBÍCH ŠUPIN

Kolekce je doplněná o výšivku rybí šupinou. Použité rybí šupiny pochází z kaprů, které bylo možné získat z treboňských sádek, kde se ryby zpracovávají a šupiny jsou brány jako odpad. Z těl ryb jsou strhávány pomocí vodní trysky s vysokým tlakem. Během tohoto procesu se z ryb dostávají nejen šupiny, ale i veškeré nečistoty a malé ploutve. Toto všechno se pytluje a vyhazuje.

6.1 Přípravný proces

Obsah pytle se tedy musí důkladně vyčistit a vybírat jen šupinky, které jsou silné a nepoškozené. Proplachování se musí zopakovat několikrát. Po 2 týdnech výměny špinavé vody za čistou jsou už šupiny čisté a tolik již nezapáchají po rybině. Proces se nijak zvlášť neliší od tradičního způsobu přípravy na výšivku rybí šupinou. Propláchnuté šupiny se namočí do mydlinkové vody a poté se naposledy propláchnou v čisté vodě. Dalším krokem je pokládání šupin na bavlněnou tkaninu. Ty se skládají jedna po druhé, aby se neslepily. Pak se celé zakryjí další savou tkaninou a zatíží se. V tomto stádiu se nechají uschnout. Tento postup práce neobsahuje čištění šupin pomocí malého kartáčku, a to proto, že záměrem je zelenohnědé skvrny na šupině zanechat a odkázat tím více na živočišný původ.

Obrázek 15 příprava šupin

6.2 Výšivka rybí šupinou

Podle tradice se před vyšíváním šupina tvaruje pomocí nůžek. Odstříhávají se tak i nechtěné a poničené části šupin. Tento krok se také ve vlastním procesu vynechává. Tvar šupin je zajímavý sám o sobě. Fascinující jsou zejména srostlé šupiny, které mají zajímavý tvar a atypický vzhled. Šupiny se našívají lesklou stranou nahoru, tento způsob však neplatí pro srostlé šupiny, které díky vrstvení lépe vypadají našité opačnou stranou, a tudíž zůstaly matné. Dírky v šupinách se tvoří před našíváním pomocí šídla. Počet dírek závisí na velikosti šupiny, ten se pohybuje okolo 2–5 na jednu šupinu. Fixace probíhá tradičním způsobem, a to za pomoci skleněných průhledných korálků. Po každé našité šupině je nutné nit zapošíť, aby nedocházelo k uvolnění a šupina nebyla náchylnější k utržení. Umístění šupin záviselo od funkce samostatného kusu oděvu. Jelikož se jedná o zdobnou záležitost a ne funkční, tak se výšivka umístila na oděvy, které se nečistí za mokra. Šupiny by se vlivem vlhka zkroutily a neměly by svůj původní tvar. Modely, na kterých je výšivka aplikována, jsou zpravidla podšité podšívkou, aby je chránila před narušením výšivky zespodu.

Obrázek 16 našívání šupin

7 POUŽITÉ MATERIÁLY

Pro kolekci jsou použité různé materiály, které jsou s tématem bakalářské práce spojené. Jedním z těchto materiálů je Econyl®, který je zmíněný již v teoretické části. Jde tedy o materiál, který vzniká recyklací různých odpadních materiálů. To jsou převážně vyřazené rybářské sítě, ale také koberce a další syntetické odpady. Pro kolekci je tento materiál zvolený jako tkanina s nepromokavou úpravou. Materiál je v kolekci použitý v různých barevných odstínech. Kontrastu v kolekci se docílilo přímo rybářskou sítí, která je z estetického i funkčního hlediska použita na některých částech oděvů vždy v kombinaci s Econylem. Síť pochází přímo od treboňských rybářů, kde již neměla žádné další využití, kvůli značným známkám opotřebení. Před použitím je vyčištěná od nečistot a část je i obarvená. V kolekci je tedy zastoupená v tmavé i světlé verzi. Ve větší míře je zastoupen i bavlněný kepr, a to v bílé a černé barvě. Tato textilie je značně využívána na pracovní oděvy. Kolekce vychází z rybářského úboru, který se do pracovního oděvu řadí a podporuje tak myšlenku kolekce. Další použitou bavlnářskou tkaninou je bio bavlněné plátno, které je celoplošně potištěno. Jeden z posledních materiálů, který je v kolekci zastoupen je živočišného původu a jedná se o rybí useň. Ta je zvolená v přírodních tónech a poté i ve výrazných odstínech žluté a tmavě tyrkysové barvě. Useň pochází z lososa a kapra. Měkkost a tloušťka materiálu se odvíjí od odlišného způsobu zpracování. Poslední zvolenou textilií jsou syntetické popruhy a lana v různých tloušťkách a barvách. Odkazují na rybářské sítě, ale i na rybářství jako sport.

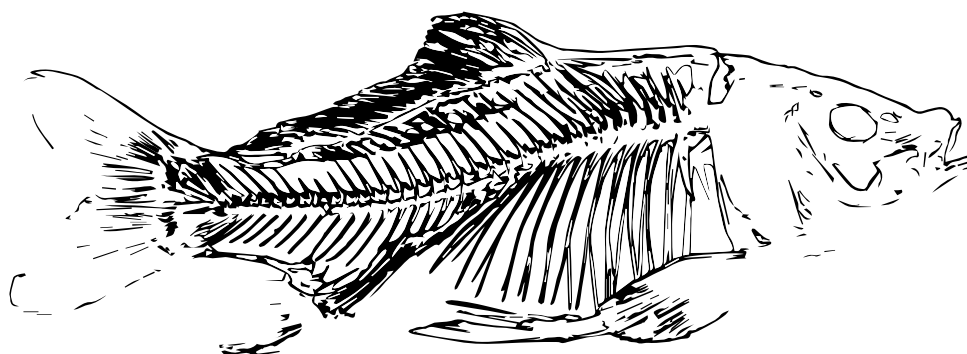

Obrázek 17 Econyl s rybářskou sítí

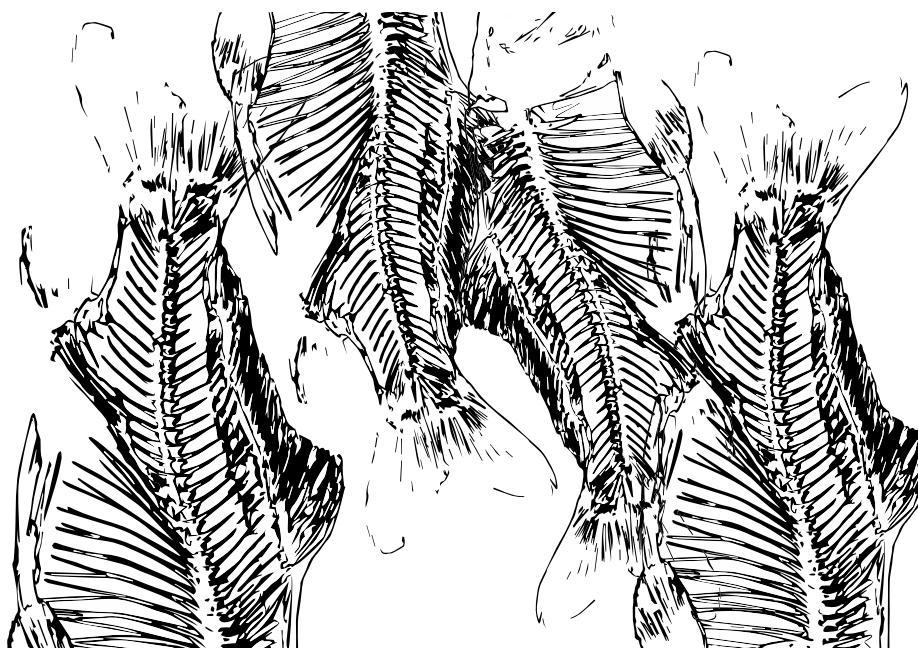
7.1 Úprava materiálů

7.1.1 Gravírování

Kepr je z velké části v kolekci povrchově upraven. Je zde použita technika gravírování pomocí laseru na bavlněné textilií. Motiv gravírování je odvozený z teoretické části, kde jsou popsány různé možnosti využití rybích kostí a kde je položena myšlenka jejich estetiky. Fotografie rybí kostry je použita jako základ pro tvorbu grafického souboru. Ze skeletu je použita hlavně prostřední část, která má pestřejší obsah. Původní černá barva materiálu je laserem vypálená a na materiálu vznikne jemný popel, který je nutno před dalším použitím vyprat. Výsledný motiv je světle béžové barvy. Materiál je naimpregnován impregnačním sprejem na kožené a textilní výrobky. Odpuzuje tak vodu a fixuje gravírované obrazce.

Obrázek 18 výchozí motiv pro gravírování

Obrázek 19 upravený motiv pro gravírování

7.1.2 Celoplošný tisk

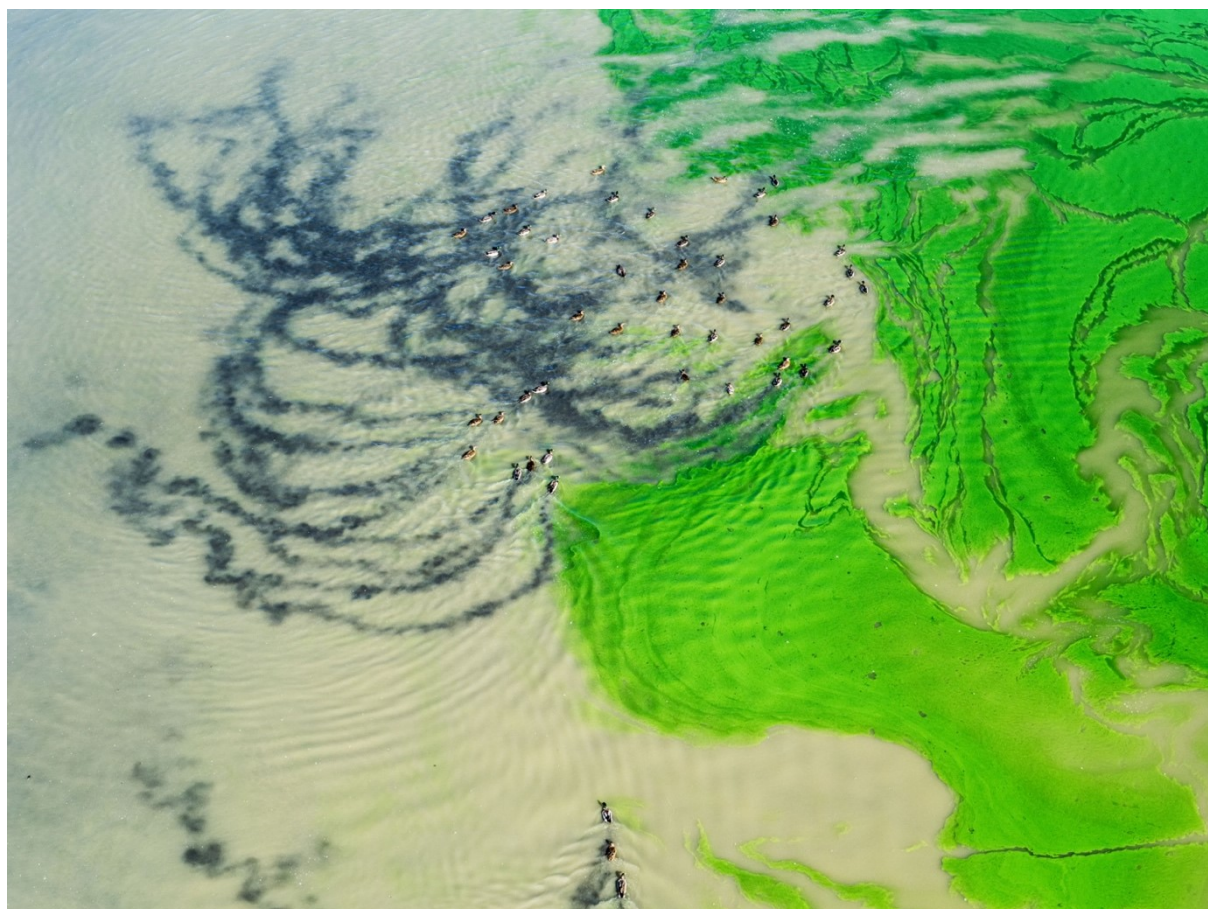
Pro potisk jsou se souhlasem autorů využité fotografie z výstavy Třeboňsko pozemské aneb rybníky – klenot, co se již netřpytí. Jsou vybrány takové fotografie, které nejvěrohodněji poukazují na stav rybníků na Třeboňsku. Ať už jde o rybník s přemnoženým fytoplanktonem nebo o detailní snímky hráškově zelené vodní plochy s odpovídající hustotou. Potisk těchto fotografií byl zvolen, aby se toto téma dostalo do širšího povědomí, což si i přejí i experti a ekologové, zaměřující se na tuto problematiku. Fotografie jsou před tiskem rozměrově upravené, aby je bylo možné čitelně aplikovat na oděv. Snímky se mezi sebou prolínají a nevznikají tak hranice panelů. Tento způsob šetří materiálem, díky lepšímu polohování stříhů a vznikají menší odpadní části. Kvůli individualitě obsahu je pro každý stříh oděvu tvořen originální polohovací plán, aby fungoval pro jednotlivé snímky.

Obrázek 20 navázení hnoje

Obrázek 21 rybník zahlcený fytoplanktonem

Obrázek 22 sinice čěřené kachnami

8 MODELOVÁ ŘADA

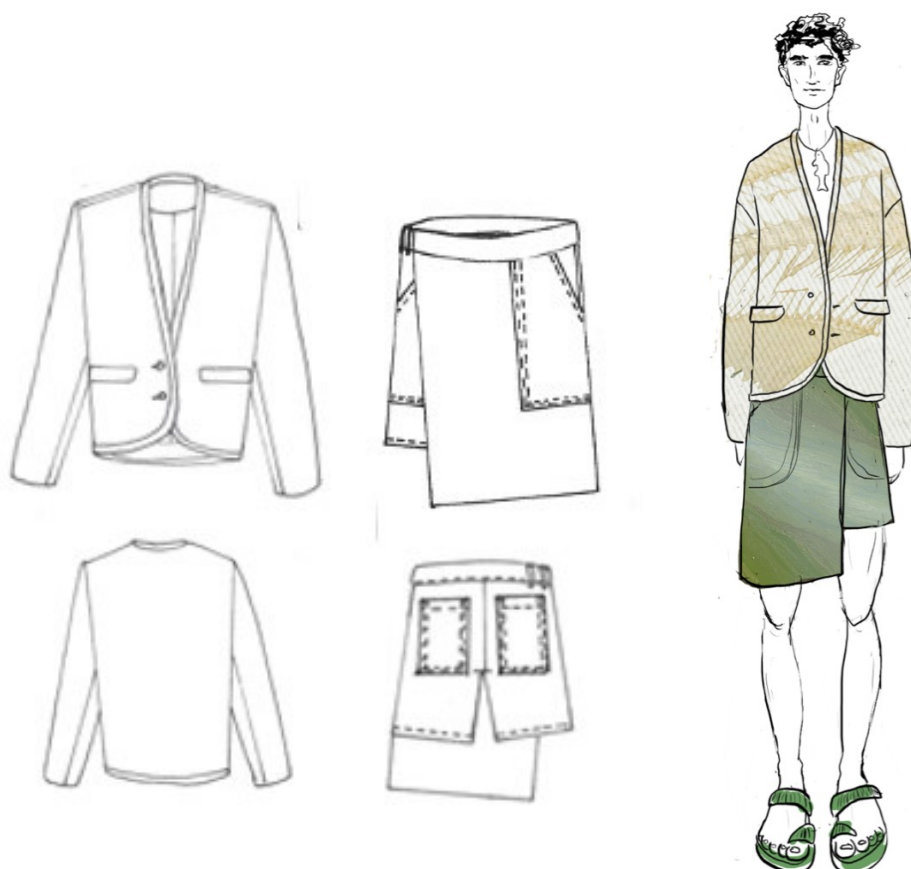
Kolekce se inspirovala rybáři a jejich úborem z různých oblastí jejich působnosti. První model vychází z hobby rybáře. Jde o romanticky působícího osamělého člověka, který v tichu vysedává na břehu rybníka. Sedí a čeká tak dlouho, než se sám stává součástí rybníčního prostředí. Druhý model je alternativou pro rybníkáře při výlovu rybníka. Je nejvíce oblečený, protože se tato událost odehrává zpravidla na podzim a brzo ráno. Třetí model je ve jménu rybáře, který pracuje na sádkách, též zvaného jako pan sádecký. Jeho prací údržba sádek, která zahrnuje i dezinfikování, výlov, ale i zpracování ryb. Jelikož se jedná o celoroční práci, tak skladba i vybrané materiály tomu odpovídají. U kalhot jde regulovat délka nohavic a jsou ušité z nepromokavého materiálu. Bunda se dá podle potřeby sundat a zavěsit za poutka kalhot. Čtvrtý model symbolizuje rybáře, který postává u kádí plných kaprů a prodává ryby. Úlohou jeho práce je vybrat kapra z kádě, často ho i usmrtit a kupujícímu naporcovat. Tomu nasvědčuje i nepromokavá zástěra, jež je nedílnou součástí této práce. Pátý model představuje rybáře na rybářském plese. Cílem takového plesu je setkání rybářů a nadšenců. Ti si vyměňují informace o rybářských revírech a pyšní se úlovky z uplynulé sezóny.

Obrázek 23 line up

8.1 Model č. 1 – Rybář

Rybář na břehu vodní hladiny stávající se součástí krajiny. Šortky jsou potištěné motivem stojaté vody, kde je fytoplankton přemnožený a voda je téměř neobyvatelná pro další živočichy. Stříhově jsou doplněné o krátkou oboustrannou zástěrku, která je všitá do pravého bočního švu. Symbolizuje chladná rána, kdy se rybář u vody přikryje dekou pro zahřátí, než začne dopolední slunce hřát. Na šortkách jsou zhotovené nakládané kapsy v předním i zadním díle. Šortky jsou zapínané na háček a poutka u kterých je možná velikostí regulace v pase. Pojišťovací zapínání je nad rozparkem zapínaným na zdrhovadlo, a to v podobě knoflíku a vyšité dírky. Horní část modelu tvoří ležerní sako, které je hotovené z bílého bavlněného kepru a je na něm využita technika gravírování. Kolem dokola je lemované bílým bavlněným lemovacím proužkem. Podšité je podšívkovou acetátovou látkou bílé barvy. Na saku jsou funkční patkové kapsy a zapínané je na dva knoflíky na předním díle.

Obrázek 24 model č.1

8.2 Model č. 2 – Rybníkář

Oděv vychází z rybářského úboru pro výlov rybníků. Hlavním faktorem je ochrana před nepříznivým počasím. Spodní vrstvu tvoří košile, která je potištěná motivem hnojení rybníků

za účelem příkrmu ryb. Svrchní vrstvu tvoří pláštěnka z Econylu, která je doplněná o černou síť. Ta zdůrazňuje výchozí motiv rybářské vesty. Díly vesty jsou přichycené pouze do bočních a ramenních švů, tudíž je volná v předním kraji. Pod vestou se nacházejí kapsy, které jsou díky umístění chráněné před deštěm. Pláštěnka je dlouhá do půli lýtek, ale v polovině se dá zkrátit pomocí oddělitelného zdrhovadla, které se v kolekci objevuje víckrát. Zapínání pláštěnky je řešené pomocí kovových druků umístěných na légách předních dílů. Průkrčník je zapravený do kapuce. Na rukávech je aplikovaná světlá síť, která propojuje kolekci. Hlavicové rukávy jsou zapravené do manžet. Kalhoty jsou z černého kepru s motivem rybí kostry vytvořené technikou gravírování.

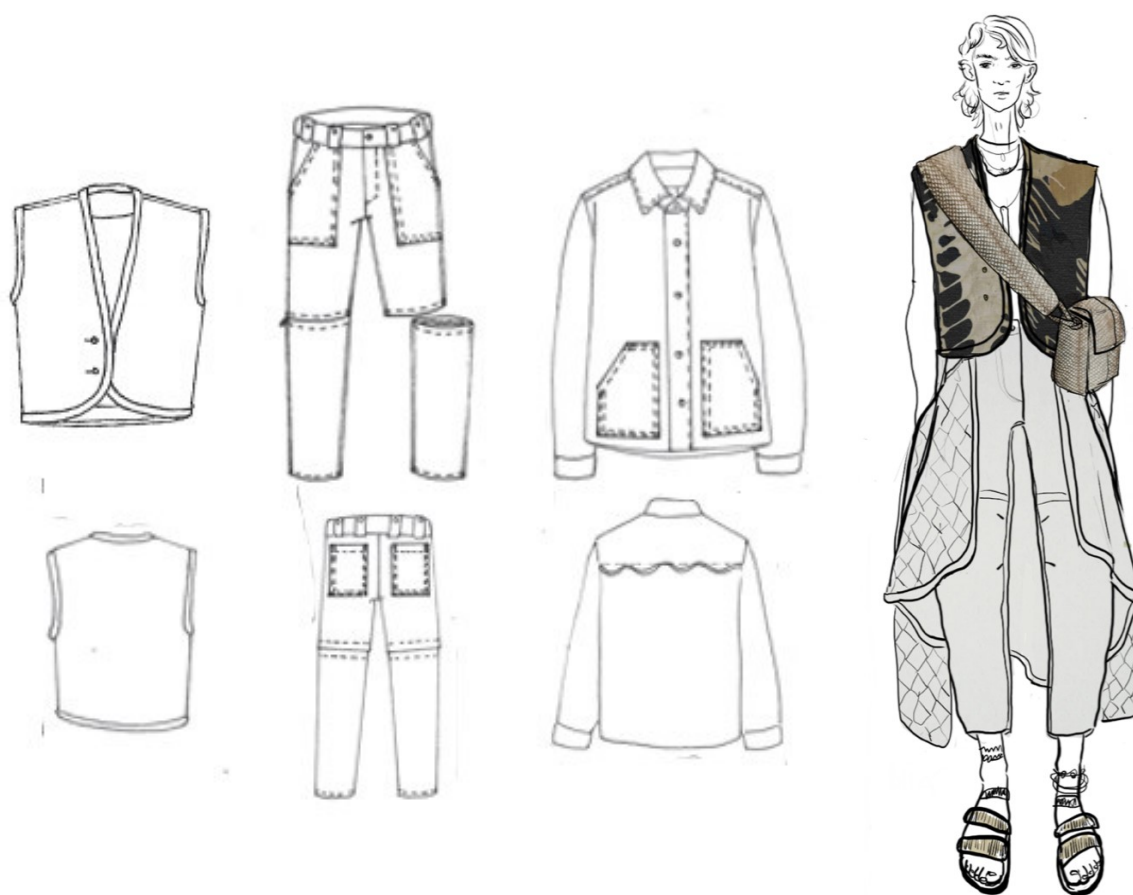

Obrázek 25 model č.2

8.3 Model č. 3 – Sádecký

Tento model je tvořen z černé bavlněné vesty s gravírovaným rybím skeletem. Ta je olemovaná černým bavlněným lemovacím proužkem a podšitá je podšívkovou acetátovou látkou. Kalhoty jsou ušité z pevného ripstopového Econylu. Nohavice se dají odepnout pomocí oddělitelných zdrhovadel. V předním i zadním díle kalhot jsou našité nakládané kapsy Poutka u pasového límce jsou zapínaná na druky, a to umožňuje si ke kalhotám cokoliv s poutkem připnout. Můžou

to být přídavné kapsy na pracovní náčiní nebo v tomto případě bunda, kterou rybář nepotřebuje vždy, a tudíž si ji může ke kalhotám připevnit. Bunda je zapínaná v předu na druky. Průkrčník je zapravený límcem a je podšitá kontrastní podšívkou látkou. Přední a zadní díly jsou střižené v jednom díle a celé jsou potaženy světlou rybářskou sítí. Ta je přichycená prošitím v bocích, v průkrčníku a légách předních krajů. Na zadním díle je v oblasti lopatek našité lano tak, aby tvořilo poutka pro případné zavěšení. Bunda je obohacena dvěma nakládánnými kapsami na předním díle a jednou kapsou ve vnitřku bundy.

Obrázek 26 model č.3

8.4 Model č. 4 – Rybář prodejce

Pro tento model byla zvolená košile, která je potištěná rybníkem, který je zahlcený fytoplanktonem. Povrch vody je čerán kachnami, jakožto jedny z posledních vodních ptáků, kterým tyto podmínky nevadí⁸⁷. Levý přední díl je přestřižen na dva díly a vzniká mezi nimi malý otvor lemující lidská žebra. Tento prvek symbolizuje dušení ryb ve vodě s nízkým obsahem kyslíku. Zároveň je díky stejnému zapravení lemovacím proužkem pojícím prvkem kolekce. V zadním díle se objevuje sedlo, které fixuje dva záhyby na zadním díle sloužící pro větší volnost pohybu. Košile je zapínaná na knoflíky v předním kraji. Na rukávech jsou zhotovené funkční rozparky a jsou zapravené do manžety zapínané na jeden knoflík. Na kalhoty je znovu použit Econyl, tentokrát v tmavě modré barvě s nepromokavou úpravou. Kalhoty ozvláštňuje delší zástěra všitá do pásového límce a bočního švu. Na předních i zadních dílech jsou zhotovené nakládané kapsy. Kalhoty se zapínají na háček a poutka na boku kalhot. Fixačním bodem je zdrhovadlem zapínaný rozparek, který je nahoře podpořený knoflíkem a knoflíkovou dírkou.

Obrázek 27 model č.4

⁸⁷ Novinová článek, Sedláček, poslední stránka

8.5 Model č. 5 – Rybářský ples

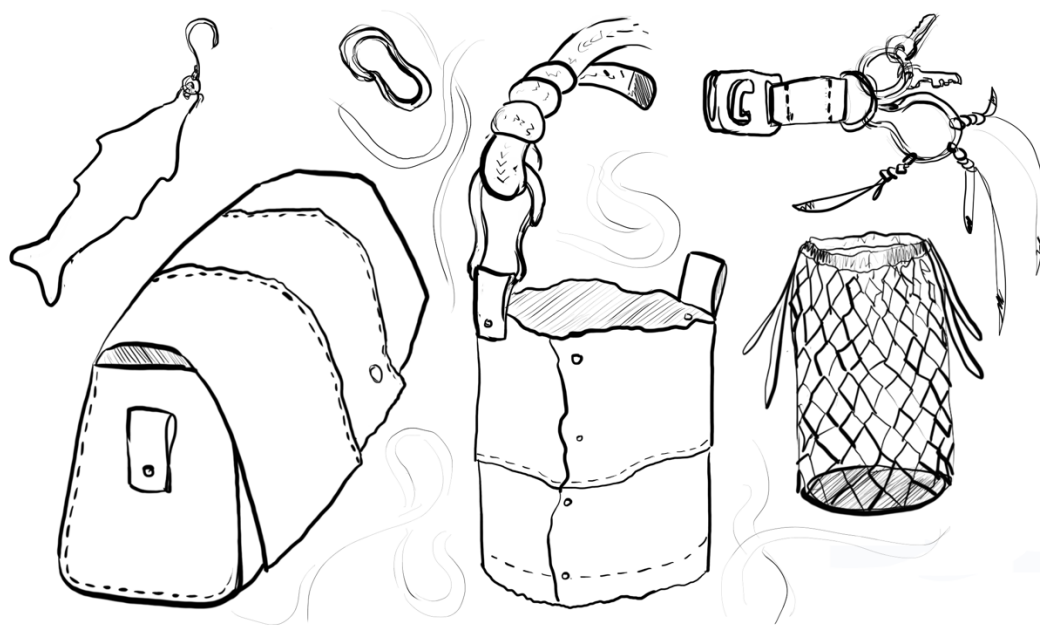
Poslední model je inspirovaný rybářským plesem. Rybáři chodí na tuto událost v zeleném obleku, které se od mysliveckého liší pouze odznáčkem na klopě. Sako je hlavním oděvním prvkem tohoto modelu. Je ušité z černého bavlněného kepru a černé acetátové podšívkové látky. Na předním díle je přidaná vesta, která je v krajích olemovaná šikmým bavlněným proužkem. Vestu zdobí výšivka rybími šupinami, kterou ze spodu chrání podšívková látka. Svým počtem šupiny představují oslavu hojného výlovu. K saku jsou zhotovené šortky z econylu, které jsou kromě pásového límce doplněné o černou rybářskou síť. Zapínané jsou na zdrhovadlo a kovový druk. Na předních dílech jsou našité nakládáné kapsy, které jsou taktéž potažené tmavou rybářskou sítí. Model dotváří klobouk, který je nepostradatelným prvkem všech rybářů.

Obrázek 28 model č.5

9 DOPLŇKY

Využití ryb se v kolekci projevuje i pomocí trojice doplňků, které se dají variabilně kombinovat s jakýmkoliv modelem. Použitým materiálem je převážně lososí usně v různých barevných odstínech. Prvním ze zmíněných doplňků je brašna z hnědé usně. Na tašku se použily čtyři kusy rybí usně, které pochází z dvou lososů. Popruh k brašně je vytvořený z lan různého typu a barev, na kterých jsou použité různé rybářské uzle. Druhým doplňkem je pouzdro na láhev, které je vytvořené z dvou kusů modrošedé usně. Spodní dílec je ušitý z Econylu, na který je našitá rybářská síť, která slouží pro upevnění lahve. Popruh je tvořen podobným způsobem jako u předchozí brašny. Oba doplňky si kladly za cíl využít maximální plochy rybí usně s minimálním odpadem. Do tvaru usně je minimálně zasahováno a linie doplňků tak odkazují na živočišný původ. Ke kolekci vznikl i upcyklovaný klobouk z bílé usně z lososa. Základem se stal klobouk z druhé ruky, který byl v rámci kolekce potáhnutý rybí usní s maximálním využitím vstupního materiálu. Kolem klobouku je uvázané lano, které propojuje doplňky. Ke kolekci vznikly i klíčenky, jejichž základem jsou dvě karabiny – jedna s otvírákem na pivo a druhá hruškovitého typu. Na klíčenkách je uplatněn rybářský uzel Grinner, který patří mezi nejvíce využívané při rybaření. Klíčenka tím pádem může i sloužit jako pomůcka pro rybáře nováčky, díky které si mohou postup vázání uzle připomenout. Posledním doplňkem je náušnice ve tvaru kapra. Je vytvořená ze stříbra a symbolizuje odznáček na rybářském saku.

Obrázek 29 návrhy doplňků

10 FOTODOKUMENTACE

Fotografové: Jakub Zeman, Adam Hoang

Modelové: Andrej Ambrož, Adam Žák, Vavřinec Kratochvíl, Vojtěch Artim,

Make – up artist: Klára Houfková

Lokačně bylo fotografování oděvní kolekce situováno na Třeboňsko, okolo kterého se celá praktická část této bakalářské práce točí. Konkrétně šlo břeh rybníka Rožmberk a zatopeného pískového lomu Cep.

III. PROJEKTOVÁ ČÁST

ZÁVĚR

Téma zpracování ryb v rámci oděvního designu se projevilo nadmíru zajímavé a inspirativní. Čím více pod povrch se bylo možné dostat, tím více poutavou se tato problematika stala. Zprvu se zdálo nemožné svět rybářství propojit se světem módy, ale postupem času začalo vše do sebe zapadat. Z rybářských sítí vzniká Econyl, moderní syntetický materiál, který vzniká přetvořením nechtěných rybářských součástek. Dnes je používán i značkou Prada. Rybí šupiny se daří zpracovat na materiál Umorfil, vlastnostmi podobný přírodnímu hedvábí za použití zdrojů, které jsou běžně dostupné. Rybí useň je v oděvnictví a obuvnictví čím dál více populární volbou, které též pomáhá redukovat odpad, který při zpracování ryb vzniká. Rybí šupiny mají až magickou hodnotu. Jsou nejen ukazatelem věku ryb, symbolem štěstí a bohatství, a i hrdosti původu jihočeského lidu.

Výsledek výzkumu je až dechberoucí, v jakém počtu zbytky ryb dokážou najít své uplatnění. Kromě tradiční výšivky rybími šupinami se v oblasti módy toto téma pohybuje zatím jen pár let. Lze ale tvrdit, že se za předpokladu vývoje vědy a techniky a zájmu o udržitelný způsob života, zpracování ryb nabude ještě většího vzestupu a uplatnění.

Během tvoření oděvní kolekce byl důležitý kontakt s lidmi, kteří mohli k danému tématu, jakkoliv přispět. To vedlo k hlubšímu zamyšlení a pochopení zvoleného motivu.

Toto téma by se dalo bezpochyby rozvíjet dál, jak po stránce výzkumu, tak i v rámci širší rozpracovanosti oděvní řady a doplňků. Výsledkem roční práce je vytvoření nového pohledu na rybářské odvětví, vzdělání se ve vybraném tématu a získání nových dovedností.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BLAŽEK, Vladimír. *Voda v České republice*. Praha: Pro Ministerstvo zemědělství vydal Consult, 2006. ISBN 80-903482-1-1.
- BODEN, Ben. *Rybářské uzly: krok za krokem*. Přeložil Radek DIVIŠ. [Líbeznice]: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-287-6.
- Brodící Holinky DAM Fighter Pro+ Hip Neoprene Wader Cleated Sole. In: *Tropic Fishing* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.tropicfishing.cz/brodici-holinky-dam-fighter-pro-hip-neoprene-wader-cleated-sole/>
- BUDOU KOŽENÉ BOTY KONEČNĚ ZDRAVOTNĚ NEZÁVADNÉ? EU ZAKÁŽE PRODEJ KŮŽE S ŠESTIVAZNÝM CHROMEM. In: *NaZemi* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://nazemi.cz/budou-kozene-boty-konecne-zdravotne-nezavadne-eu-zakaze-prodej-kuze-s-sestivaznym-chromem/>
- BUILDING ON NORDIC CRAFTSMANSHIP AND TRADITION* [online]. In: . 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://nordicfishleather.com/history/>
- Carly Breame turns seaside town's leftover fish and chips into plates. In: *Dezeen* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.dezeen.com/2022/08/01/carly-breame-seaside-town-leftover-fish-chips-into-plates-design/>
- Co víme o kožním ústrojí?. In: *AKVARISTA.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.akvarista.cz/web/clanky/tisk/?id=130>
- Delphin Vylovovací rukavice Hazard. In: *Chyt' a pusť rybářské potřeby* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.chytopust.cz/Rukavice/Delphin-Vylovovaci-rukavice-Hazard>
- DVOŘÁK, Petr. *Anatomie a fyziologie ryb*. Vyd. 1. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2014. ISBN 978-80-87437-80-3.
- ECONYL JAKO NOVÁ GENERACE MEZI UDRŽITELNÝMI MATERIÁLY. In: *Design Avenue* [online]. 2018 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://designavenue.cz/ceska-moda/econyl-jako-nova-generace-mezi-udrzitelnymi-materialy/>
- Esperance fish skins destined for scrap heap transformed into 'Mermaid Leather'* [online]. In: . [cit. 2023-05-19].
- Fish leather is here, it's sustainable – and it's made from invasive species to boot. In: *The Guardian* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2022/jun/12/fish-leather-lionfish-sustainable-invasive-species>
- Fish Leather Market. In: *Straits Research* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://straitresearch.com/report/fish-leather-market>
- Fish leather: Stingray leather. In: *Leather dictionary: all about leather* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: https://www.leather-dictionary.com/index.php/Fish_leather#Stingray_leather
- Fish Leather: The Unsung Hero of the Leather Industry* [online]. In: . 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://createlab.nosakhari.com/fish-leather-industry/>
- Fish scale bioplastic wins UK James Dyson Award for student design. In: *Dezeen* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.dezeen.com/2019/09/24/fish-scale-bioplastic-marinatex-uk-james-dyson-award-student-design/>
- Fish scales. In: *Harper's bazaar*. 2. New York: Hearst, 1886.
- Fish scales: Harper's bazaar*.
- Fish Waste: From Problem to Valuable Resource* [online]. 2021 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7923225/>

- Food Loss and Waste in Fish Value Chains. In: *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.fao.org/flw-in-fish-value-chains/resources/articles/climate-change-and-fish-loss-and-waste/en/>
- Forget leather, the future of fashion is all about fish skin* [online]. In: . [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.wired.co.uk/article/fish-leather-shirts-sustainability-leather-demand>
- FURNITURE MADE FROM RECYCLED FISHNETS BRINGS AWARENESS TO KELP FORESTS' ERADICATION. In: *Yanko Design* [online]. 2022 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.yankodesign.com/2022/04/28/furniture-made-from-recycled-fishnets-brings-awareness-to-kelp-forests-eradication/>
- GILDAY, Erin. *Sew Fishy: the Use of Fish Scales in Victorian Embroidery*. 2. Colorado: Piecework, 2011.
- HAGER, Nancy. Fish Scale Art. In: *Nancy Hager – Yukon Traditional Art* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://yukontraditionalart.com/fish-scale-art/>
- HEZHEN: THEIR HISTORY, FISH, RELIGION AND DYING LANGUAGE. In: *Facts and Details* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://factsanddetails.com/china/cat5/sub88/entry-4362.html>
- Historie rybařství. In: *Rybařský rozcestník: pro zapálené rybáře a rybařky* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.rybarskyrozcestnik.cz/historie-rybarstvi/>
- HOGVLIET, Nienke. *Fish Leather*. 1. 2017.
- HRP TIGAR PRSAČKY RYBÁŘSKÉ HOLÍNKY [online]. In: . [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.septa.cz/rybarske/hrp-tigar-prsacky-rybarske-holinky/>
- HULE, Miroslav a Jaroslav KUCERA. *Rybaři na Třeboňsku*. 1. Jakura, 2009. ISBN 978-80-903862-5-9.
- Hunting and fishing hat. In: *Tonak* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.tonak.cz/product/detail/myslivecky-a-rybarsky-klobouk/>
- IKENBERG, Tamara. Sitka artist designs slinky dress from 20,000 salmon bones. In: *Anchorage Daily News* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.adn.com/arts/2017/05/28/sitka-artist-designs-slinky-dress-from-20000-salmon-bones/>
- Leeda rybařská vesta Profil Fly Vest, vel. XXL. In: *Sumcaři.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.sumcari.cz/Leeda-rybarska-vesta-Profil-Fly-Vest-vel-XXL-d67469.htm#detail-anchor-description>
- LEGO, František. Kroj a Vyšívání Lidové Na Blatech. *Český Lid*. 1897, 6(2), 149–152.
- Making a shoe horn with fish leather | Ictyos tannery. In: *The Leathercraft Academy* [online]. 2016 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=E6H8dzAg44Q>
- Material Guide: How Sustainable Is ECONYL?. In: *Good On You* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1mgqhY30Wyij-ngtei4q6RiIwEJrU_H2C/edit
- Meet the fish leather pioneers* [online]. In: . [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-47806892>
- NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka. Chlívěk pro kapří prasátka a voda zamořená hnojem. To je realita rybníků, říká biolog. V hrachové kaši kapři lapají po dechu. In: *Deník N* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://denikn.cz/986587/chlivek-pro-kapri-prasatka-a-voda-zamorena-hnojem-to-je-realita-rybniku-rika-biolog-v-hrachove-kasi-kapri-lapaji-po-dechu/>
- NOVA KAERU. In: *Global Green* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.globalgreen.solutions/nova-kaeru>

- Ocean Disposal of Fish Wastes. In: *EPA: United States Environmental protection agency* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.epa.gov/ocean-dumping/ocean-disposal-fish-wastes>
- OVERVIEW. In: *WWF* [online]. Panda Symbol, 1986 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.worldwildlife.org/industries/sustainable-seafood>
- Péče o výrobek - Čištění. In: *Valmio* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.valmio.cz/a/pece-o-vyrobek-cisteni>
- Pláštěnka RAIN RS. In: *Banner Exclusive&Outdoor* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.banner-lov.cz/cz/katalog-vyrobku/rybarska-straz-uniformy/plastenka-rain-rs-4759>
- Podle způsobu činění. In: *E-LTex* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <http://www.skolatextilu.cz/elearning/59/textilni-terminologie-zboziznalstvi/kuze-a-kozesiny/Podle-zpusobu-cineni.html>
- Pravá kůže. In: *Glamour Cabaret* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.glamourcabaret.cz/materialy/prava-kuze>
- PRAŽÁK, Václav. *Zapomenutá řemesla: VYŠÍVÁNÍ RYBÍMI ŠUPINAMI*. 1. Třeboň: JAVA Třeboň, 2008.
- PŠENÍČKA, JIŘÍ. Z českých rybníků se staly kapříny. Vyživují je i mrvou a kompostem. *Seznam zprávy* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-konzerva-z-ceskych-rybniku-se-staly-kaprinny-vyživuji-je-i-mrvou-a-kompostem-220654>
- RCA Product Design Student Invents Stone-Like Material Made from Fish Scales. In: *Core77* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.core77.com/posts/109025/RCA-Product-Design-Student-Invents-Stone-Like-Material-Made-from-Fish-Scales>
- Rising RMUTT Product Designer Creates Jewelry Made with Fish Scales. In: *RMUTT* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.eng.rmutt.ac.th/rising-rmutt-product-designer-creates-jewelry-made-with-fish-scales/>
- Rybářský klobouk nepromokavý - černý. In: *Rybářské centrum Olomouc* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: https://www.rco-fishing.cz/eshop/mdl/product/rybarsky-klobouk-nepromokavy---cerny?vid=13109&utm_source=heureka.cz&utm_medium=heureka&utm_campaign=heureka
- RYBNÍKY V JIŽNÍCH ČECHÁCH* [online]. In: . [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.infocesko.cz/content/jizni-cechy-prirodni-zajimavosti-vodni-plochy-rybniky-v-jiznich-cechach.aspx>
- SAFRONOVA, Tatiana Safronova. *Inorganic Powders Prepared from Fish Scales*. Rusko, 2022. Článek. Lomonosov Moscow State University.
- Saténová zástěra. In: *ESbirky* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: [https://www.esbirky.cz/predmet/149970?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A\[%22%5Cu0161upiny%22\]%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmyr6myq6mhYWpCZV6kGFEgtsi1KzUktS8xLTIWqjQUAmicuBw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=9&fbclid=IwAR2147xoJwF4YWb0gzOvLpoLymONPMN0XIXTgWEMWKMNVvayyDwWJUOB2Is](https://www.esbirky.cz/predmet/149970?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A[%22%5Cu0161upiny%22]%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8xNVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXDdQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmyr6myq6mhYWpCZV6kGFEgtsi1KzUktS8xLTIWqjQUAmicuBw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=9&fbclid=IwAR2147xoJwF4YWb0gzOvLpoLymONPMN0XIXTgWEMWKMNVvayyDwWJUOB2Is)
- Sustainable Textiles Online New Product Launch - UMORFIL. In: *YouTube* [online]. 2005 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=g1O_WwlbnYc&ab_channel=%E7%B4%A1%E6%8B%93%E6%9C%83TaiwanTextileFederation-TEPP

Svetr Graff z polaru se zipem vel. XL. In: *Rybářské potřeby Bzenec* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.ryby-bzenec.cz/svetr-graff-z-polaru-se-zipem-vel-xl-00005434.html>

Textilní techniky 4. část: lidová řemesla a lidová umělecká výroba v české republice. Strážnice: ústav lidové kultury, 2003.

The Icelandic "Lego" is made from fish bones. In: *Iceland Magazine* [online]. 2022 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/icelandic-lego-made-fish-bones>

The Most Dangerous Single Source of Ocean Plastic No One Wants to Talk About. In: *Sea Shepherd* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.seashepherdglobal.org/latest-news/marine-debris-plastic-fishing-gear/>

Traditional fish-skin clothing of China's 'mermaid' Hezhen people may hook global fashion. In: *YouTube* [online]. 2005 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=4wi3f1DFsfA&ab_channel=SouthChinaMorningPost

Třeboňský kapr. In: *Český kapr. cz* [online]. 2009 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <http://www.ceskykapr.cz/kapri-z-trebone>

Turning fish waste into fertiliser. In: *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.fao.org/family-farming/detail/en/c/1469742/>

Utomhus. In: *VIVIAN ROSS-SMITH* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.vivianrosssmith.com/new-page>

V Keni se z rybí kůže vyrábějí módní předměty. In: *Ekolist.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: [https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/v-keni-se-z-rybi-kuze-vyrabeji-modni-](https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/v-keni-se-z-rybi-kuze-vyrabeji-modni-predmety?fbclid=IwAR3vpoUppeWSFhOg4bcMJQ88yyIYmf11ZEO8rYqSA8bUvSwADxZmNHM1ELc)

[predmety?fbclid=IwAR3vpoUppeWSFhOg4bcMJQ88yyIYmf11ZEO8rYqSA8bUvSwADxZmNHM1ELc](https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/v-keni-se-z-rybi-kuze-vyrabeji-modni-predmety?fbclid=IwAR3vpoUppeWSFhOg4bcMJQ88yyIYmf11ZEO8rYqSA8bUvSwADxZmNHM1ELc)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tzv.	Tak zvaně
FAD	Organizace pro výživu a zemědělství
Např.	Význam třetí zkratky
IBAMA	Institut pro životní prostředí a obnovitelné přírodní zdroje v Brazílii
CHKO	Chráněná krajinná oblast

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 židle Kelp	13
Obrázek 2 Stavebnice z rybích kostí.....	14
Obrázek 3 šaty z rybích kostí.....	16
Obrázek 4 Rick Owens FW22	23
Obrázek 5 kolekce John Galliano v roce 2002	25
Obrázek 6 světla Uggi.....	26
Obrázek 7 rozdělení šupin	27
Obrázek 8 Příklad výtvarného využití šupin.....	30
Obrázek 9 ukázka fěrtochu pošítoho šupinami	34
Obrázek 10 příklady vystřihovaných tvarů šupin	35
Obrázek 11 živůtek šatů pro Miss 2010.....	38
Obrázek 12 moodboard z vlastních fotografií	40
Obrázek 13 uzel Grinner.....	44
Obrázek 14 uzel Albright.....	44
Obrázek 15 příprava šupin.....	45
Obrázek 16 našívání šupin.....	46
Obrázek 17 Econyl s rybářskou sítí	47
Obrázek 18 výchozí motiv pro gravírování	48
Obrázek 19 upravený motiv pro gravírování	48
Obrázek 20 navážení hnoje.....	49
Obrázek 21 rybník zahlcený fytoplanktonem.....	50
Obrázek 22 sinice čerčené kachnami.....	50
Obrázek 23 line up.....	51
Obrázek 24 model č.1	52
Obrázek 25 model č.2	53
Obrázek 26 model č.3	54
Obrázek 27 model č.4	55
Obrázek 28 model č.5	56
Obrázek 29 návrhy doplňků.....	57

SEZNAM ZDROJŮ OBRÁZKŮ

Obrázek 1 FURNITURE MADE FROM RECYCLED FISHNETS BRINGS AWARENESS TO KELP FORESTS' ERADICATION. In: *Yanko Design* [online]. © 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.yankodesign.com/2022/04/28/furniture-made-from-recycled-fishnets-brings-awareness-to-kelp-forests-eradication/>

Obrázek 2 The Icelandic "Lego" is made from fish bones. *Iceland Magazine* [online]. © 2022, 2014 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/icelandic-lego-made-fish-bones>

Obrázek 3 IKENBERG, Tamara. Sitka artist designs slinky dress from 20,000 salmon bones. *Anchorage Daily News* [online]. © 2023, 2. 6. 2017 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.adn.com/arts/2017/05/28/sitka-artist-designs-slinky-dress-from-20000-salmon-bones/>

Obrázek 4 RICK OWENS HAS A BRIGHT IDEA FOR FW22. In: *Highsnobiety* [online]. © 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.highsnobiety.com/p/rick-owens-fall-winter-2022/>

Obrázek 5 JOHN GALLIANO FISHSKIN WINTER 2002. In: *FISHSKINLAB* [online]. © 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <http://www.fishskinlab.com/87/john-galliano-fishskin-winter-2002>

Obrázek 6 UGGI-LIGHT. In: *Dögg* [online]. © 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.doggdesign.com/uggilight>

Obrázek 7 DVOŘÁK, Petr. *Anatomie a fyziologie ryb*. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2014. ISBN 978-80-87437-80-3.

Obrázek 8 FISH SCALES. In: *Centro regional de apoio ao artesano* [online]. © 2016, © 2016 [cit. 2023-05-20]. Dostupné z: <http://artesanato.azores.gov.pt/en/artesanato/fish-scales/>

Obrázek 9 Lidový oděv, ženský. In: *ESbírký* [online]. © 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z:

<https://www.esbirky.cz/predmet/42353677?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22keywords%22%3A%5B%22%5Cu0161upiny%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22relevance%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyLrlbKS8x>

NVbJSCospNTBISynOSU3JrlQoqkzOyAGJpFpm5CtkAAXBHMM8MJWipKOUk5mXD
dQWow%2BSTCyJ0QdrSY3RL6uEmGGfnVpZnl%2BUUmyr6myq6mhYWpCZV6kGF
Egtsi1KzUktS8xLTIWqjQUAmicuBw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=7

Obrázek 10 *Textilní techniky 4. část: lidová řemesla a lidová umělecká výroba v české republice*. Strážnice: ústav lidové kultury, 2003.

Obrázek 11 Finalistka České Miss bude mít šaty pošívané rybími šupinami. In: *Český rozhlas* [online]. © 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/finalistka-ceske-miss-bude-mit-saty-posite-rybimi-supinami-8575742>

Obrázek 13 BODEN, Ben. *Rybářské uzly: krok za krokem*. Přeložil Radek DIVIŠ. [Líbeznice]: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-287-6.

Obrázek 14 BODEN, Ben. *Rybářské uzly: krok za krokem*. Přeložil Radek DIVIŠ. [Líbeznice]: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-287-6. Obrázek 20 fotografie od Jiřího Jirouška

Obrázek 21 fotografie od Vojtěcha Koláře

Obrázek 22 fotografie od Jiřího Jirouška

Vlastní zdroje:

Obrázek 12

Obrázek 15

Obrázek 15

Obrázek 16

Obrázek 17

Obrázek 18

Obrázek 19

Obrázek 23

Obrázek 24

Obrázek 25

Obrázek 26

Obrázek 27

Obrázek 28

Obrázek 29

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Ludmila Dominová

Příloha P II: Jana Řeřábková

PŘÍLOHA P I: LUDMILA DOMINOVÁ

Níže uvedený doslovný rozhovor je přílohou bakalářské práce s názvem Zpracování rybího odpadu v rámci oděvního designu. Rozhovor probíhal jako nahrávaný videohovor se souhlasem dotazované respondentky. Přepis rozhovoru byl znovu zaslán respondentce a schválen pro zveřejnění v bakalářské práci.

Datum: 26.1. 2023

Respondentka: Ludmila Dominová, nar. 1948

Profese: krajčářka, členka národopisného sdružení Jihočeského muzea v Českých Budějovicích

Písmeno „K“ je označení pro tazajícího a taktéž autora práce

Písmeno „D“ je označení pro dotazovanou respondentku paní Ludmilu Dominovou

K: Jaký je váš postup zpracování rybích šupin, předtím, než s nimi vyšíváte výšivku rybími šupinami?

D: Já jsem se o to zajímala už strašně dávno a někdy kolem roku 1970 vyšlo v Jihočeské pravdě článek o paní Příbylové z Třeboně a tam byl celý ten postup napsaný, kterého se dodnes držím. A ten zní: šupiny namočíme do vlažné vody, které ještě předtím několikrát propláchnu od nečistot. Poté to jednou nebo dvakrát za den znovu propláchnu a opakuji to zhruba týden. Poslední den připravím hodně mydlíkovou vodu a nechám přes noc odstát. Druhý den vezmu kartáček a šupiny jednu po druhé vyčistím. Když jsou vyčištěné, tak je znovu propláchnu vodou. Poté se uvaří bramborový škrob, stejně jako se vařil na prádlo. Ten poté naleju do té vody s těmi šupinami a chvilinku to nechám působit. Mezi tím si připravím na stůl plátno a šupiny lesklou hladkou stranou na něj pokládám. Když to položíte obráceně, tak se šupiny brzo začnou kroutit směrem nahoru. Když jsou tak na 95% suché, tak se začínají nadzvedávat. Šupiny posbírám a dávám je do takových jakoby komínků. Ty převážu je gumičkou a následně je lisuju vlastní vahou tak, že na nich sedím. Důležité je lisovat dlouho, protože pak jsou pěkný a rovný. Toto platí pro kapří šupiny.

K: V jakém časovém rozmezí je dobré šupiny lisovat?

D: Nejméně týden ale čím déle, tím lépe. Když proces urychlím, tak se mají tendenci se znovu zkroutit.

K: Používáte i jiné šupiny než kapří?

D: Používám i šupiny okouní, candátí i štičí. Tyto šupiny se ale jenom proplachují. Nechají se namočené v mydlíkové vodě a rukou se properou a zbaví se nečistot. Ani se neškrobí. Šupiny jsou tak malé, že by s nimi ani další manipulace ani nebyla možná.

K: Šupiny čistíte úplně do běla?

D: Ano, dávám si na to pozor, ty nejhorší potom vyhazuji.

K: Dočetla jsem se, že se šupiny lisují nebo se mohou i žehlit. Co si o tom myslíte vy?

D: Můžou se žehlit, ale nemám s tím dobrou zkušenost. Podle starých návodů se to vždy pouze lisuje.

K: V některých zdrojích se udává, že se na šupině před přišitím k materiálu nejdříve zhotoví dírky. Postupuje stejně?

D: Předem je nepropichuji, při našívání je probodávám přímo jehlou s navlečenou nití, kterou je následně fixuji. Vždy jsem na to měla dost síly, aby se mi to podařilo. Když jsem to učila vnučku, tak jsem jí dírky předpřipravila předem. V době, kdy jsem se tím přímo živila na živnostenský list, tak by předpřiprava dírek hodně zdržovala moji práci. I co se týče předkreslení vzoru, tak při složitější práci si sice šablony dělám, ale při vyšívání kyticěk ne.

K: Zkoušela jste někdy i jiný způsob fixace šupin než pomocí korálku?

D: Ne, protože díky získanému titulu musím dodržovat původní postup a techniky. Původně byly používány tak drobné korálky, že se musela využívat šmelcová jehla s předpřipravenými dírkami v šupinách nebo opravu velmi tenká jehla, která by drobnými korálky prošla. Některé původní exempláře jsem věnovala do muzea v Třeboni. Z těch jsem vycházela pro vyšívku na zástěru, která je tam také uložena.

K: Zůstali vám ještě nějaké dochované originály s vyšívkou z rybích šupin?

D: Ano mám, tato věc, u které není známo k čemu originál sloužil. Zde je i použita technika dekorování šupin, kde je vidět, že jsou šupiny něčím promačkávány a propíchnávány. To na nich tvoří ozdobnou strukturu.

K: Znáte místo původu vyšívky rybími šupinami?

D: Ano. Pan doktor Krejča z Jihočeského muzea zjistil, že kolem roku 1820 byl publikovaný německý časopis, ve kterém vyšívka byla zmíněna (dále čtení z vlastního zdroje respondentky, pozn. autora) „v *Západní Evropě se v 19. století objevovalo vyšívání z rybích šupin jako módní prvek. Důkazem toho je německý časopis z roku 1820, který popisuje nový trend a sice vyšívky z rybích šupin na hedvábných váčcích*“. Takže v roce 1820 se to objevuje v módním časopise a zde v Čechách se to zřejmě rozšířilo po panství, díky tomu, že tu bylo spousta ryb, a to znamenalo spoustu dostupného materiálu. O této informaci se dozvíte v brožurce od treboňského gymnázia, ale doktora Krejčího už bohužel v Čechách nenajdete. Musela byste za ním do jižní Ameriky.

K: Všimla jsem si, že nevyužíváte vyšívku pouze na textilií, zajímalo by mě, jaké je vaše další využití rybích šupin. Mohla byste mi dát další příklady využití?

D: Původně se vyšívkou z rybích šupin zdobily kroje. Zástěry, šněrovačky a boty v tradičním lidovém oděvu. Mezi válkami se začala vyšívka využívat na dekorační předměty např. společenské kabelky, polštáře, různé doplňky a obrazy do domácnosti. Já jsem aplikovala vyšívku taktéž na obrázky, ale samozřejmě záleželo na poptávce kupujících. Vytvářela jsem i všechny možné typy kabelek od společenských až po peněženky i vyšívána zrcátka. Když bych se měla přiblížit národopisu, tak jelikož spolupracuji se Spolkem přátel Velikonoc v Rakousku, tak jsem pro ně začala zdobit vyšívkou velikonoční vejčička, ale protože se jedná o raritu, tak jsem měla povolení aplikaci zhotovit na umělých vejčích. Na jaře se tedy věnuji vejčičkům a na zimu vytvářím vyšívkou betlémy. Ze všeho nejvíce a

nejraději dělám panenky. Ty nejprve ušiji a posléze je oblékám do stylizovaných krojů a zástěrku mají vyšívanou z rybích šupin.

K: Zmínila jste, že jste pracovala na živnostenský list, ten byl určen pro zisk z výšivky na krojích nebo pro prodej zdobených vajíček a vyšíváných betlémů?

D: No, jsem zejména krajkářka, takže mě živily hlavně krajky, ale co se týče šupin tak zisk jsme měla hlavně v období Velikonoc a Vánoc.

K: Myslíte si, že má výšivka rybími šupinami budoucnost?

D: Ono to je tak, že výšivka dlouho spala. A to vlastně od války až do roku 1990, kdy jsme se tomu začali věnovat v Jihočeském muzeu. Potom se to rozšířilo a dělala jsem rozhovory do všech možných časopisů a televizních pořadů a jednalo se o raritu. Možná to zase malinko usne i když v současnosti mám několik žákyň, co se o výšivku zajímají. Moje vnučka to taktéž ovládá, ale může být třeba 80 let útlum, ale pak to třeba zase někdo vytáhne. Všechny obdobné věci jdou v takových etapách. Ať už to byla krajka, která měla největší rozkvět za profesorky Paličkové, pak to dlouho spalo a v 80. letech to znovu novináři vytáhli a dali to do všech možných novin a zájem o paličkovanou krajku znovu vzrostl a zase to malinko upadá. Mám dojem, že to stále koluje.

K: Jak vnímají výrobky z šupin lidé, kteří se s technikou shledávají poprvé?

D: Nejdříve jsou překvapení, že něco takového existuje. Nejlepší je, když přijdou a ptají se, jak jsou vytvářené ty kytičky. Já říkám, že to já už mám dohodu s rybáři, aby mi chovali takové kapry a ty mají na zádech kytičky a na břichu lístečky.

Byla jsem zvyklá jezdit na trhy do Třeboně a zajímavé je, že v dnešní době to neznají ani místní, ale kdybyste si udělala výzkum, kolik je tam původních obyvatel, tak je to hodně málo. V roce 1970 zemřela poslední vyšíváčka rybími šupinami, paní Příbylová, to už je 50 let.

K: Věděla byste o dalším využití ryb v rámci designu?

D: V roce 1989–90 rybáři v Hluboké nad Vltavou začali zkoušet činit kapří kůže pro nějakého zadavatele z Itálie, ale kdo to byl, to nevím. Museli toho ale nechat, protože to bylo příliš drahé a nevyplatilo se to. U rybářů už se s nikým neznám. Změnili se majitelé a změnili se i zaměstnanci. Tenkrát se to zkoušelo ještě za ředitele Bašty, ale ten je už po smrti. Ten, vždy říkával, že jeho maminka měla doma kroj vyšíváný šupinami, ale že to vyšívala až v Americe. Ještě byla firma v Rakousku s názvem Yupitaze, která zhruba před 20 lety využívala a možná stále využívá rybí kůže a říkalo se, že jejich výrobky jsou velmi drahé. Víc o tom bohužel nevím.

PŘÍLOHA P II: Jana Řeřábková

Níže uvedený doslovný rozhovor je přílohou bakalářské práce s názvem Zpracování rybího odpadu v rámci oděvního designu. Rozhovor probíhal jako nahrávaný videohovor se souhlasem dotazované respondentky. Přepis rozhovoru byl znovu zaslán respondentce a schválen pro zveřejnění v bakalářské práci.

Datum: 23.2. 2023

Respondentka: Jana Řeřábková, nar. 1962

Profese: učitelka oděvního návrhářství, výtvarných technik, kresby a dějin vizuální kultury na Obchodní akademii, střední odborné škole a středním odborném učilišti v Třeboni

Písmeno „K“ je označení pro tazajícího a taktéž autora práce

Písmeno „Ř“ je označení pro dotazovanou respondentku paní Janu Řeřábkovou

K: Jaký je váš postup zpracování rybích šupin, předtím, než s nimi vyšíváte výšivku rybími šupinami?

Ř: V první řadě je nutné šupiny získat – ty si buď obstaráme samy nebo je získáme z rybích sádek. Když chceme opravdu krásně šupiny, čisté a bílé, tak je čistíme zvlášť kartáčkem a mýdlem. Nejdříve je samozřejmě pár dní namáčíme ve vodě, kterou průběžně vyměňujeme. Pro plánovanou kolekci. Jsou tu další varianty, jak šupiny připravit, ale ty už se nedrží tradičních postupů. Zkoušeli jsme je například zašít do vaku a vyprat je v pračce. Tento postup jsme zvolili, když jsme chtěli připravit opravdu velké množství šupin. Polovina šupin se stejně nakonec vyhodila, protože se používají jen ty opravdu perfektní. Dokonce se nám jednou přihodilo, že všechny šupiny zežloutly. Není ale nad poctivou práci a tradiční způsob. Dále šupiny probíráme a ty nejhezčí skládáme na bavlněné plátno. Dalším plátnem je potom přikryjeme a zatížíme.

K: Je vám jedno, jakou stranou budou šupiny položené?

Ř: Ano, pokládáme je tak, jak přijdou pod ruku. Přijde mi, že jsou nakonec všechny stejné a strana položení nemá na šupinu vliv. Zkoušeli jsme šupiny i škrobit. Namáčeli jsme je do škrobu těsně před tím, než jsme je nechávali sušit. Po uschnutí jsou úplně běloučké s perleťovým nádechem. Po usušení je ještě přebíráme, protože ne každá je taková, jakou jsme si ji představovali. Pak už si jen připravíme vzorníky a naplánujeme jaké tvary budeme z šupin stříhat. Záleží na konceptu kolekce, ale jsou respektive dvě varianty, a to buďto se držet tradičních tvarů nebo popustit fantazii a vymyslet si vlastní tvary. Pro našívání je důležité si pečlivě předkreslit kde jaká šupina bude, a to včetně míst, kde bude našitý korálek, který šupinu fixuje. Šupina by měla být fixovaná na 4 bodech. Neotáčí se, nekrotí se a prodlužuje se trvanlivost výšivky. Našívá se vždy lesklou stranou nahoru.

K: Perforujete šupinu předtím, než ji našíváte?

Ř: Ano, perforovat šupinu jehlou během vyšívání je velmi náročné a nebezpečné. Mnohem lepší je si šupiny předem připravit. Na dřevěný špalíček položíme šupinu lesklou stranou nahoru a propíchneme jí šídlem. Tady u toho je důležité dodržet stranu, protože když se šupina proděraví, tak na druhé straně vznikne kolem dírky hřebínek. Ten není problémový

vizuálně, protože ho překryje korálek, ale z funkčního hlediska může docházet k narušení nitě, která se může během procesu přetrhnout.

K: Liší se rybí šupiny stejné ryby podle předchozích životních podmínek?

Ř: Ano, liší. Je rozdíl, jestli je například kapr z rybníka nebo z řeky. Říční kapři mají pevnější šupiny než ty rybníční. Pevnější, ale neznamená vhodnější, neboť se může u tohoto typu šupin stát, že nevydrží při perforaci a praskne.

K: S jakými materiály běžně pracujete, když máte v plánu využít tento typ výšivky?

Ř: Nejlépe se pracuje s hrubšími materiály, tenké látky jsme zvyknutí nejprve podlepovat vliselínem. Některé ornamenty se podkládají kousky saténu, které jsou převážně v tvaru kolečka. Ten, když je kvalitní, tak se ani netřepí

K: Máte ve vlastnictví nějaké dochované ukázky?

Ř: Ano, mám. Vlastním vyšíváný polštář, který jsem zdělila po svém dědečkovi, který ho dostal jako uvítací dárek, když se nastěhoval do Třeboně. Mohla by to být už asi 100 let stará památka.

K: Znáte původ výšivky rybími šupinami?

Ř: Jde o import z Vídně z konce 19. stol., kde se tou dobou aplikovala výšivka na pantoflíčky a kabelky.

K: Jak postupujete při našívání šupin?

Ř: Držíme se tradice. Důležité je po každém korálku steh zapošít, když se tak nečinní, tak se steh brzy uvolní a šupinky jsou pak navolno. Dobré je vyšíváný oděv vypodšívkovat, ten chrání výšivku z rubové strany a je déle trvanlivá.

K: Zkoušela jste někdy šupinu našít jiným způsobem?

Ř: Ano, zkoušeli jsme je na škole prošít na šicím stroji. Bohužel se ale šupiny zohýbaly a pukaly. Proto se dál držíme tradice. Experimentujeme s barvami a velikosti korálku, či kontrastní nití. Ve výtvarné činnosti se dá šupina taktéž lepit lepidlem, není to tolik poznat, ale je jasné, že již nejde o klasickou výšivku – chybí tam korálky a šlo by spíš o zdobení dekorativních předmětů.

K: Vrstvili jste někdy šupiny na sebe?

Ř: Přímo na sebe ne, ale tak aby se na výšivce překrývaly to ano. Ona je pak potíž při našívání korálků. Když se překrývají, tak se nedají dostatečně kvalitně fixovat na více místech. Teď je v plánu další kolekce, která je na motiv hadí kůže. Šupiny mají v plánu studenti našívat tak aby se z části překrývaly jako je to právě na kůži hada.

K: Vznikla poslední dobou nějaká současná kolekce s rybími šupinami?

Ř: Ano. Navrhla jsem studentkám vytvořit kolekci s výšivkou, kde by se odpoutalo od společenských šatů a výšivka by se aplikovala na oděv pro běžné nošení. Hlavní myšlenkou bylo využití výšivky v současné módě. Hlavním materiálem kolekce se stal denim. Vypustil se ornament a vyšívaly se linky a křivky.

K: Vždycky se používá tmavý podklad pro výšivku?

Ř: Ne, jednou jsme vyšívali na světle růžový satén. Není to pak na první pohled viditelné, ale dá se na ně upozornit kontrastními korálky. Není vhodné zvolit mačkový materiál, protože výšivku nelze vyžehlit.

K: Je o tradiční výšivku zájem ze strany studentů?

Ř: Každý rok dělám dobrovolný workshop pro studenty, které mají zájem se řemeslo naučit. V každé třídě se najde třetina žáků, kteří mají zájem.

K: Řekla byste prosím něco víc o šatech pro miss, které se na škole hotovily?

Ř: Vznikly dvě veze. Originál a ještě replika, která je vystavená na naší škole v Třeboni. Šily se v roce 2010 a v roce 2012 k nim vznikla doplňková kolekce sametových šatů pro prezentaci naší školy na módních přehlídkách. Kolekce byla založena na nositelnosti a eleganci, kdy by nositelky mohly vzít šaty třeba do divadla.

Pracujete i šupinami jiných druhů ryb?

U nás se pracuje hlavně s kapřími a okouními. Zkoušeli jsme ale i štičí, candátí i pstruzí. Bohužel ale zase pukaly, když se do nich zapíchla jehla.